

Vianen, Blauwpoort
Gemeente Vianen (Utr.)
Inventariserend archeologisch
veldonderzoek middels proefsleuven

Steekproefrapport 2013-07/08U

Vianen, Blauwpoort, Gemeente Vianen (Utr.)
Inventariserend archeologisch veldonderzoek
middels proefsleuven

Een onderzoek in opdracht van het College van
Kerkrentmeesters van de PKN-gemeente
Vianen,
vertegenwoordigd door dhr. F. Bokelman

Steekproefrapport 2013-07/08
ISSN 1871-269X
Status: definitief

auteurs: drs. C. Tulp (senior archeoloog) &
dhr. D.A. Dijk
autorisatie: dr. J. Jelsma (senior archeoloog)

De Steekproef bv werkt volgens de
Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie 3.2

Foto's en tekeningen zijn gemaakt door
De Steekproef, tenzij anders vermeld.

© De Steekproef bv, januari 2014

Niets uit deze uitgave mag worden
vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt
zonder bronvermelding.

De Steekproef bv aanvaardt geen
aansprakelijkheid voor eventuele schade
voortvloeiend uit de toepassing van de
adviezen of het gebruik van de resultaten van
dit onderzoek.

De Steekproef
Archeologisch Onderzoeks- en Adviesbureau
Hogeweg 3
9801 TG Zuidhorn

telefoon	050 – 5779784
fax	050 – 5779786
internet	www.desteekproef.nl
e-mail	info@desteekproef.nl
kvk	02067214

Inhoudsopgave

Samenvatting

Administratieve gegevens van het plangebied

1. Inleiding.....	1
1.1 Ligging van het plangebied.....	3
1.2 Onderzoeksvragen.....	4
2. Vooronderzoek.....	5
2.1 Fysische geografie.....	6
2.2 Historische geografie.....	10
2.3 Archeologie.....	10
2.4 Archeologische verwachting.....	18
3. Veldonderzoek.....	21
3.1 Werkwijze.....	21
4. Resultaten van het onderzoek.....	24
4.1 Stratigrafie.....	25
4.2 Sporen.....	27
4.3 Vondstmateriaal.....	29
4.3.1 Aardewerk.....	30
4.3.2 Bouwmateriaal.....	31
4.3.3 Dierlijk bot.....	33
4.3.4 Metaal.....	33
4.3.5 Steen.....	34
4.3.6 Overig.....	34
5. Conclusie.....	35
5.1 Beantwoording onderzoeksvragen.....	35
5.2 Waardering vindplaats.....	38
5.3 Advies.....	38

Literatuurlijst

Appendix I: Geomorfologische kaart
Appendix II: Bodemkaart
Appendix III: Archeologische periode-indeling
Appendix IV: Bekende en verwachte archeologische waarden
Appendix V: Leidingenkaart
Appendix VI: Ligging proefsleuven en NAP-hoogten
Appendix VII: Profielen
Appendix VIII: Sporen
Appendix IX: Vondsten
Appendix X: Vondstenlijst

Samenvatting

Plangebied Blauwpoort ligt in het noordwestelijke deel van het centrum van Vianen, gemeente Vianen, provincie Utrecht. Het terrein hoort bij het voormalige kasteel Batestein en was in gebruik als Pikeurshof. Er is nieuwbouw gepland, welke bestaat uit kleinschalige woningbouw in de vorm van drie gebouwen. De funderingen zullen op circa tachtig centimeter onder het maaiveld komen te liggen.

In 2012 is door De Steekproef bv een archeologisch booronderzoek uitgevoerd op deze locatie. Op het terrein bleek een dikke laag opgebrachte grond aanwezig te zijn. Lokaal komen veenlagen voor die vullingen lijken te zijn van grondsporen. De verwachting was dat de datering van de sporen overeen komen met de tijd van kasteel Batestein. Er werd een archeologisch onderzoek door middel van proefsleuven geadviseerd.

In juli 2013 is in plangebied Blauwpoort in opdracht van het College van Kerkrentmeesters van de PKN-gemeente Vianen een archeologisch proefsleuvenonderzoek uitgevoerd door De Steekproef bv. Tijdens het onderzoek zijn muurresten en een uitbraaksleuf aangetroffen. Het aardewerk dat tijdens het onderzoek werd gevonden, dateert zowel uit de vijftiende/zestiende als uit de zeventiende/achttiende eeuw en later. Behalve aardewerk is er bouw materiaal, metaal en dierlijk bot gevonden.

Ter hoogte van proefsleuf 1 is de verstoorde bovenlaag dik en zijn geen grondsporen aangetroffen. Geadviseerd wordt om deze locatie vrij te geven van verder archeologisch onderzoek.

In proefsleuf 2 is behalve een uitbraaksleuf, puinconcentraties en kleine rijen bakstenen ook een drainagestructuur en een grote muur gevonden. De drainagestructuur doorsnijdt de uitbraaksleuf en heeft dus een latere datering. De muur kan qua dikte hoogstwaarschijnlijk geassocieerd worden met het kasteel. Wij adviseren de muur intact te laten en de bouwlocatie indien mogelijk een paar meter te verschuiven. De graafwerkzaamheden op deze locatie adviseren wij archeologisch te laten begeleiden om eventueel verdere muurresten in kaart te kunnen brengen.

Proefsleuf 3 ligt in het zuidelijke deel van het plangebied, oostelijk van de locatie waar de stallen volgens de historische gegevens hebben gestaan. In deze proefsleuf zijn echter fosfaten aangetroffen en een klein muurrestant, vermoedelijk van een schuur of stal. Gezien bijna de hele bouwlocatie hier is opgegraven door de proefsleuf en er door verder archeologisch onderzoek hoogstwaarschijnlijk geen nieuwe informatie vrij zal komen, adviseren wij deze locatie vrij te geven.

De Omgevingsdienst Regio Utrecht (ODRU) neemt het advies deels over en wil ter hoogte van werkput 1 een passieve archeologische begeleiding na uitvoering van de sanering. Ter hoogte van de overige twee werkputten dient een actieve archeologische begeleiding te worden uitgevoerd tijdens de graafwerkzaamheden.

Administratieve gegevens van het plangebied

Provincie	Utrecht
Gemeente	Vianen
Plaats	Vianen
Toponiem	Blauwpoort
Plaats binnen archeologisch proces:	Inventariserend Veldonderzoek door middel van Proefsleuven (IVO-P)
Kaartblad	38F
Coördinaten hoekpunten plangebied	noordwest: 134,510 / 445,198 noordoost: 134,588 / 445,219 zuidwest: 134,519 / 445,156 zuidoost: 134,590 / 445,175
Oppervlakte van het plangebied	0,3 hectare
Oppervlakte van het onderzoeksgebied	630 m ² (het te bebouwen terrein: 360 m ² en 270 m ²)
Uitvoering veldwerk	30 en 31 juli 2013
CMA/AMK-status: Archis-monumentnummer: Archis-waarnemingsnummer:	terrein van archeologische waarde met in het zuidoosten een hoge archeologische waarde 15360 (kasteelterrein); 15673 (oude kern Vianen) 410505
Bevoegde overheid Adviseur namens de bevoegde overheid	Gemeente Vianen, Postbus 46, 4130 EA Vianen 0347-369911 Contactpersoon: Mevr. A.F. van Pelt (a.v.pelt@vianen.nl) Omgevingsdienst regio Utrecht Postbus 461, 3700 AL Zeist 030-6999500 Contactpersoon: Dhr. drs. P.C. de Boer (erfgoed@odru.nl)
Opdrachtgever	Het College van Kerkrentmeesters van de PKN-gemeente Vianen, Ramstraat 2, 3581 HH Utrecht 030-2541702 / 06-55864977 Contactpersoon: dhr. F. Bokelman (f.bokelman@ziggo.nl)
Onderzoeksmeldingsnr:	53472 bureauonderzoek 54564 karterend onderzoek 57735 proefsleuvenonderzoek
ISSNnr.	1871 - 269X
Uitvoerder	De Steekproef bv
Steekproef projectcode	2013 – 07/08Z
Geomorfologische context	bebouwde kom; het plangebied is gelegen direct ten zuiden van een terrein met meanderruggen en geulen in uiterwaarden
NAP-hoogte maaiveld	3 meter + NAP
Maximale diepte onderzoek	circa 0,80 tot 1,20 meter onder maaiveld
Huidig grondgebruik	tuin met bebouwing langs de zuidrand
Beheer en plaats van documentatie	De Steekproef bv, E-depot RCE, DANS Provinciaal depot voor bodemvondsten te Utrecht (mirella.de.jong@provincie-utrecht.nl of 030-2993658)

1. Inleiding

In opdracht van het College van Kerkrentmeesters van de PKN-gemeente Vianen, vertegenwoordigd door dhr. F. Bokelman, is op 30 en 31 juli 2013 een inventariserend archeologisch veldonderzoek middels proefsleuven (IVO-P) uitgevoerd in plangebied Blauwpoort te Vianen, gemeente Vianen, provincie Utrecht (zie Figuren 1 & 2). De aanleiding voor het archeologisch onderzoek in het plangebied is de geplande kleinschalige woningbouw in de vorm van drie gebouwen. De funderingen zullen op circa tachtig centimeter onder het maaiveld komen te liggen. Het plangebied is circa 3000 m² groot, terwijl het onderzoeksgebied een grootte heeft van 630 m² (met het onderzoeksgebied wordt het te bebouwen terrein bedoeld). Hiervan is circa 95 m² onderzocht door middel van proefsleuven.

In 2012 heeft in het plangebied vooronderzoek plaatsgevonden in de vorm van een archeologisch bureau- en booronderzoek. De bodem bleek een dik pakket opgebrachte grond te bevatten en nauwelijks dieper dan dertig centimeter onder het maaiveld te zijn verstoord door moderne ingrepen. Dit houdt in dat archeologische grondsporen uit de periode van kasteel Batestein bewaard kunnen zijn gebleven. Naar aanleiding van de resultaten van het booronderzoek werd een proefsleuvenonderzoek geadviseerd (Bongers 2012: 9).



Figuur 1. Vianen, Blauwpoort: de begrenzing van het plangebied is aangegeven met een rode lijn. De kaart is op het noorden gericht. Eén rasterblok komt overeen met één vierkante kilometer (bron: www.kadaster.nl).



Figuur 2. Vianen, Blauwpoort: luchtfoto van het terrein. Het plangebied is met een rode lijn aangegeven (bron: Google Earth).

Het doel van het archeologisch onderzoek is het documenteren en registreren van de eventueel in het onderzoeksgebied aanwezige archeologische waarden. Het onderzoek moet inzichtelijk maken wat de aard, ouderdom, omvang, gaafheid en conservering is om zo tot een waardestelling te kunnen komen. Belangrijk is dat op basis van dit proefsleuvenonderzoek een beslissing kan worden genomen of verder archeologisch onderzoek in het gebied noodzakelijk is.

De vraagstelling voor het onderzoek is of er binnen het plangebied archeologische sporen en artefacten aanwezig zijn en wat de informatie-waarde van deze sporen en artefacten is. De antwoorden op de onderzoeksvragen moeten leiden tot een gefundeerd advies over de te nemen vervolgstappen voor het onderzoeksgebied (behoud *in situ*, gedeeltelijke plan-inpassing, opgraven of vrijgeven van het gebied). Het plangebied ligt in de NOaA Archeoregio 13 'Het Utrechts-Gelders Rivierengebied'. Het onderzoek past binnen hoofdstuk 21 'Het rivierengebied in de middeleeuwen en vroegmoderne tijd' en de gemeentelijke onderzoeksagenda.

Het veldwerk is door mw. drs. C. Tulp (senior archeoloog) en dhr. D.A. Dijk (veldtechnicus) uitgevoerd conform de KNA 3.2 en het PvE dat voor dit onderzoek was opgesteld door C. Tulp (goedkeuring op 1 juli 2013 door mw. A.F. van Pelt, beleidsmedewerker monumentenzorg en archeologie gemeente Vianen, en drs. P.C. de Boer, adviseur archeologie van Omgevingsdienst Regio Utrecht). De kraan en machinist werden ingehuurd bij Loonbedrijf Ton de Leeuw en Zoon in Hagestein.

1.1 Ligging van het plangebied

Het plangebied bevindt zich binnen de bebouwde kom van Vianen, in het noordwestelijke deel van het centrum (Figuur 1). Ten noordwesten van plangebied Blauwpoort heeft het voormalige kasteel Batestein gelegen. Langs de zuidelijke grens van het plangebied is bebouwing aanwezig in de vorm van een oude woning en schuur (Figuur2). Langs deze bebouwing loopt een verhard toegangspad dat met een poort verbonden is met de Stalstraat en hier in het verlengde van ligt. De poort vormt de oostelijke begrenzing van het terrein, met in het noordoosten de bebouwing aan de Achterstraat. De westelijke grens wordt gevormd door een muur. Aan de noordzijde wordt het perceel begrensd door een sloot langs de straat Hofplein. Ter hoogte van deze sloot en straat heeft vroeger de zuidelijke gracht van het kasteel Batestein gelopen.



Figuur 3. Vianen, Blauwpoort: foto's genomen tijdens het eerder uitgevoerde booronderzoek. De foto linksboven is genomen vanuit het zuidoosten richting het westen. De foto rechtsboven is genomen richting het zuidoosten en laat een deel van de zuidelijke bebouwing zien. De foto linksonder is richting het zuiden genomen en laat de muur zien die de westelijke begrenzing van het terrein loopt. De foto rechtsonder is genomen richting het noordoosten met links de kas.

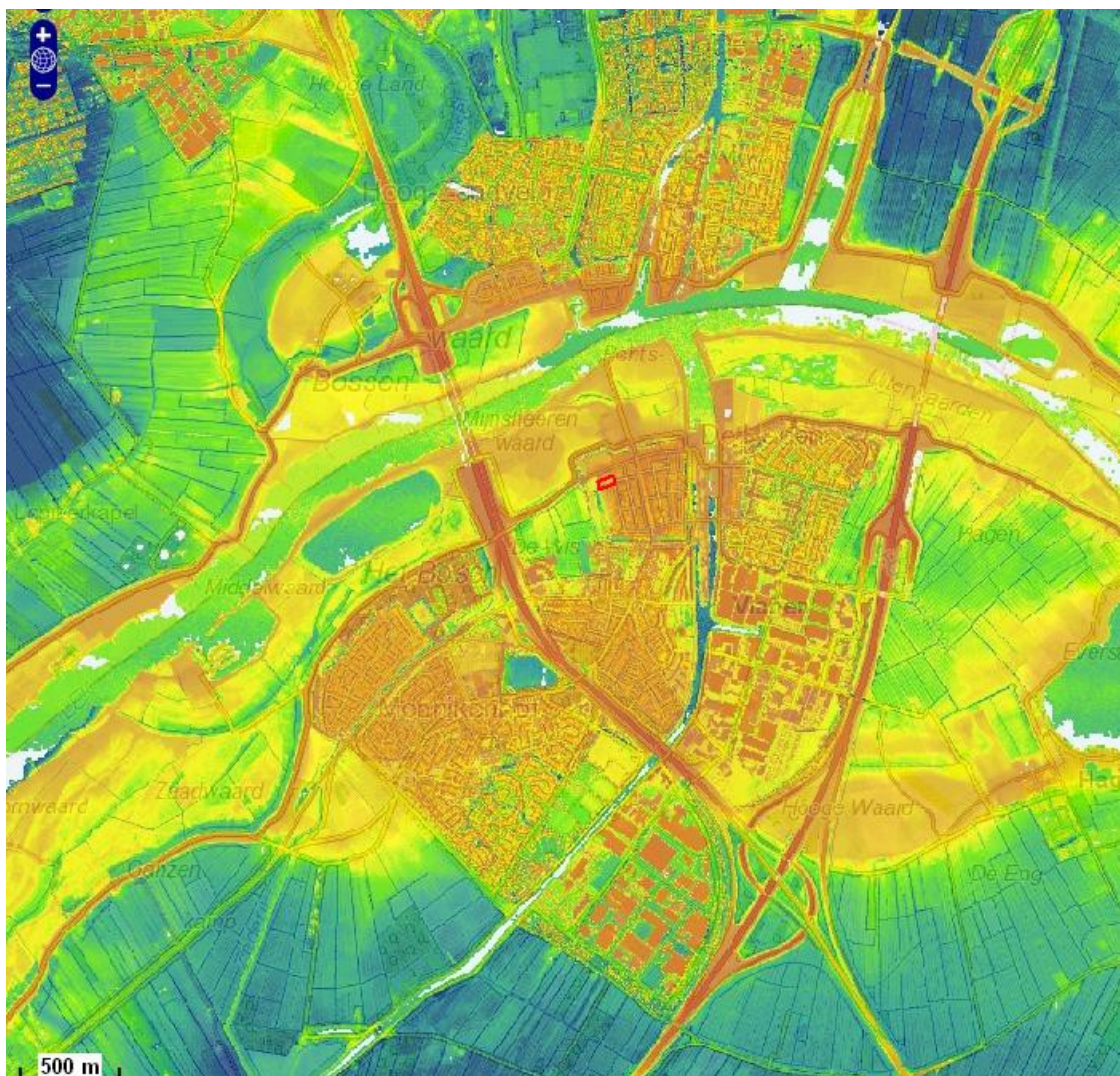
1.2 Onderzoeksvragen

Het veldwerk is uitgevoerd conform het eerder opgesteld Programma van Eisen (PvE; Tulp 2013) en de KNA 3.2. In het PvE zijn de onderzoeksvragen voor dit onderzoek opgesteld.

- Zijn er in binnen het plangebied archeologische sporen aanwezig? Zo ja, wat is de aard, functie, gaafheid, kwaliteit, datering, datering en conserveringstoestand van deze sporen?
- Wat is de stratigrafie en graad van gaafheid van de bodem?
- Zijn er structuren te herkennen? Is er iets te zeggen over de oorspronkelijke functie van de structuren?
- Zijn er muurresten en/of uitbraaksleuven te herkennen? Wat is hier de datering van en de ruimtelijke spreiding?
- Wat is de datering van de archeologische vondsten en tot welke vondsttypen of vondstcategorieën behoren zij? Wat vertellen zij over het gebruik van het terrein en de status van het terrein en de bewoners?
- Is er sprake van verschillende gebruiks- en bewoningsfasen?
- Is de aangetroffen vindplaats behoudenswaardig?
- Zijn er resten van sporen en of structuren die gerelateerd kunnen worden aan de inrichting als tuin of Pikeurshof (zoals boomgaten, vijvers, etc)? Wat is de functionele indeling van het terrein?
- Is er nog een deel van het grachtensysteem aanwezig? Wat zijn de ruimtelijke dimensies van de grachten?
- Is er informatie te verkrijgen over de aanlegfase, de gebruiksfase en de eindfase voor de gracht?
- Bevat de gracht ook vondstmateriaal? Is hier een clustering in te herkennen?
- Zijn er ook beschoeiingen aanwezig? Zo ja, hoe zijn deze geconstrueerd? Is hierin een fasering te onderscheiden? Welke houtsoorten zijn gebruikt?

2. Vooronderzoek

In het plangebied heeft eerder onderzoek plaatsgevonden in de vorm van een archeologisch bureauonderzoek (Bongers & Jelsma 2012) en een inventariserend archeologisch veldonderzoek door middel van boringen (Bongers 2012), beide uitgevoerd door De Steekproef bv. In 2008 is er bij het Hofplein, aan de noordzijde van Blauwpoort, tijdens saneringswerkzaamheden een archeologische begeleiding uitgevoerd door Oranjewoud (Kaptein & Koopmanschap 2008). Over het Hofplein is in 2009 een cultuurhistorische effectrapportage verschenen, opgesteld door Croonen Adviseurs in samenwerking met BAAC (De Jong e.a. 2009). In deze laatstgenoemde publicatie wordt de archeologie van kasteel Batestein uitgebreid beschreven. De resultaten van deze onderzoeken zijn hier weergegeven en worden waar nodig aangevuld.



Figuur 4: Vianen, Blauwpoort: uitsnede van het Actueel Hoogtebestand Nederland met de omgeving van Vianen. Het plangebied is rood omlijnd. De terreinen met blauwe en groene kleuren zijn lager gelegen dan die met gele en oranje kleuren. Bebouwing en hoger aangelegde wegen zorgen voor een vertekening (bron: ahn viewer).

2.1 Fysische geografie

Vianen ligt aan de Lek. Volgens de geomorfologische kaart (Alterra in ARCHIS) ligt het plangebied binnen de bebouwde kom en is daarom niet gekarteerd voor deze kaart. Direct ten noorden van de kasteellocatie is het terrein gekarteerd als 'meanderruggen en geulen in uiterwaarden' (classificatie geomorfologische kaart 3L15; zie Appendix I).

Volgens de geologisch-geomorfologische kaart van Berendsen en Stouthamer (2001) valt het plangebied net buiten de zandige stroomgordelafzettingen van de Lek. Evenmin worden eerdere stroomgordels weergegeven ter plaatse van het plangebied (zie Figuur 5). De eerste ontginningen waren op de iets zuidelijker gelegen stroomruggen. In de veertiende eeuw werd de stad Vianen op de tegenwoordige plek aan de Lek gevestigd. Hier is het terrein ook wat hoger gelegen dan de weilanden ten zuiden van Vianen (zie Figuur 4).



Figuur 5: Vianen, Blauwpoort: uitsnede van de geologisch-geomorfologische kaart van Berendsen en Stouthamer (2001). Het rode kruis markeert de locatie van Blauwpoort. Met kleuren zijn stroomgordels weergegeven die door de regio gestroomd hebben. De stroomgordels in de nabijheid van Vianen staan vermeld in Tabel 1.

Tabel 1: Vianen, Blauwpoort: stroomgordels uit de nabije omgeving van Vianen. Voor ligging zie Figuur 5.

nummer van stroomgordel	naam	datering in jaren BP
56	Hagestein	2514 - 1050
68	Hollandse IJssel	1805 - 665
91	Lek	1950 - 0
173	Vuylkoop	5350 - 3795

Ook op de bodemkaart (Alterra in ARCHIS) is het terrein ter hoogte van Blauwpoort niet gekarteerd wegens de ligging binnen de bebouwde kom (Appendix II). Direct ten noorden van het voormalige kasteel bestaat de bodem uit een kalkhoudende ooivaaggrond in lichte zavel (classificatie bodemkaart Rd10A), terwijl de bodem ten noordwesten uit een kalkhoudende vlakvaaggrond met grof zand (Zn30A) bestaat.



Figuur 6: Vianen, Blauwpoort: overzichtskaart met de leidingen in groen en de uitgevoerde boringen met een genummerde gele stip (Bron: Google Earth, Bongers 2012).

Booronderzoek Blauwpoort

Tijdens het booronderzoek in 2012 zijn twintig boringen in het plangebied verricht (zie Figuur 6). De bodemopbouw is over het algemeen als volgt (van onder naar boven):

- In de ondergrond ligt zware klei. De top hiervan ligt rond 0,9 meter +NAP (circa 2,1 meter beneden maaiveld). De klei is afgezet in de kom op enige afstand tot rivieren.
- Op deze natuurlijke klei volgt tot circa 1,7 meter +NAP een pakket met brokken schone klei en bouwvoorachtige klei. In de laatste van de twee zitten spikkels oranje baksteen. Onderin de laag kleibrokken is een bouwvoorachtige laag gevonden bij boringen 5, 6, 10 en 15. Mogelijk is het de bouwvoor van vóór de laat-middeleeuwse ophoging, maar waarschijnlijk gaat het om brokken opgebrachte grond.
- Op de kleibrokken ligt een laag zand met de top op circa 2,3 meter +NAP. Lokaal reikt het zand relatief diep zoals bij boringen 2, 7 en 9. In het zand zitten geelgroene vlekken van fosfaten. De fosfaten zijn waarschijnlijk afkomstig van mestwater, mogelijk uit de tijd van de vroeger aanwezige paardenstallen.
- Op het zand ligt een puinrijke kleilaag met de top op 2,7 meter +NAP. De klei is

opvallend slap. Het puin bestaat uit baksteenresten en stukken cement. Grote stukken baksteen lijken er niet in te zitten, aangezien de laag in alle gevallen doorboord kon worden. In deze laag zijn bij boring 2 (0,5 tot 1,0 meter diepte) enkele scherven dubbelzijdig geglaazuurd, roodbakkend aardewerk gevonden. Deze dateren uit de nieuwe tijd en zijn gedeselecteerd.

– De bovenste 0,3 meter tenslotte is een homogene humusrijke bouwvoor. Hierin is minder puin aanwezig.

Bij negen van de twintig boringen is een veenlaag aanwezig: 1, 3, 4, 9, 10, 12, 13, 14 en 16. Het veen is algemeen gelaagd en zwak veraard. De lagen lijken vullingen van bijvoorbeeld een sloot, gracht, dobbe of put. De veenlagen zijn diep aangetroffen bij bijvoorbeeld boringen 9, 12 en 14 met een basis die dieper ligt dan 0,3 meter +NAP (circa 2,7 meter beneden maaiveld). Voorbeelden van ondiepere veenlagen liggen bij boringen 1, 4 en 10 met een basis boven 1,1 meter +NAP. Gezien de dieptes en gezien het ontbreken van veenlagen bij tussengelegen boringen, behoren de veenlagen toe aan verschillende sporen. Een structuur van bijvoorbeeld een sloot of dobbe is door middel van boringen niet goed te reconstrueren. Bij boringen 12 en 14 is een slappe, sterk humeuze kleilaag gevonden die eveneens lijkt te zijn gevormd in een spoor. In het veen zijn nauwelijks vondsten gedaan. Alleen bij boring 14 is onder het veen op 225 centimeter diepte een fragment leisteen gevonden.

Interpretatie

Het pakket opgebrachte grond loopt van circa 0,9 tot 3,0 meter +NAP (dus vanaf het maaiveld tot 2,1 meter diepte). De hierin herkende opbouw bestaat onderin uit kleibrokken, daarop zand en dan slappe klei met puin. Een opbouw in meerdere lagen is een aanwijzing voor meer dan één ophogingsfase. De eerste ophoging lijkt op basis van het bureauonderzoek te dateren uit de veertiende eeuw toen kasteel Batestein en Vianen zijn gesticht. Mogelijk bestond de ophoging toen uit de kleibrokken en het zand. De kleibrokken kunnen van lokale herkomst zijn, bijvoorbeeld van het graven van een gracht. Het zand moet van elders zijn aangevoerd, bijvoorbeeld uit de rivier de Lek. Mogelijk is het zand opgebracht om een droog betredingsvlak te creëren. Opvallend is dat hierop een laag slappe klei volgt. Mogelijk is deze grond in een latere fase opgebracht. Een reden zou kunnen zijn dat men in de omgeving grond kwijt moest die vrijkwam, zoals tijdens de verlegging van de stadsgracht rond 1532 (zie Bongers 2012: 6).

Als er inderdaad sprake is van meer dan één ophogingsfase, dan kan dat een verklaring zijn voor de aanwezigheid van spoorvullingen (veen) op verschillende hoogtes. Wat tegen deze hypothese spreekt is dat op de overgang van het zand naar de slappe klei geen afvalniveau/betredingsniveau is gevonden.

Er is geen veenlaag aanwezig bij boringen 5, 6, 7, 8 langs de westelijke rand van het plangebied en bij boringen 2, 15, 18, 19 en 20 langs het toegangspad naar het terrein Blauwpoort. Het toegangspad wordt op historisch kaartmateriaal zoals de kaart van Jacob van Deventer uit 1565 (zie Figuur 7) ook al op dezelfde plek weergegeven. Op topografische kaarten uit het einde van de negentiende eeuw en het begin van de twintigste eeuw staat ook een straat of pad langs de westelijke rand van het plangebied (zie Bongers 2012: 8). De aanwezigheid van paden op deze delen van het terrein lijkt een relatie te hebben met de afwezigheid van veenlagen. Het veen lijkt de vulling te zijn van dobbes, grachten, sloten of dergelijke en die lagen buiten de twee paden.

Op vrijwel het hele terrein is een concentratie puin aanwezig op een diepte tussen circa 0,3 en 1,0 meter beneden maaiveld. Het puin lijkt te zijn opgebracht ter verharding. Op de kadasterkaart van 1811-1832 wordt het terrein al als tuin weergegeven (zie

Bongers 2012: 7). Het ligt daarom voor de hand dat het puin niet tijdens de laatste tweehonderd jaar is opgebracht. Mogelijk is het puin opgebracht in de tijd dat het terrein in gebruik was als pikeurshof ter verharding. Zodoende was het terrein wellicht beter begaanbaar, ook voor rijtuigen. In dat geval zou het puin al aanwezig zijn geweest ten tijde van het kasteel Batestein. Het puin kan ook gerelateerd zijn aan de bouw van de woningen op het terrein. De herkomst van het puin is onbekend. In de bouwvoor (circa 0,3 meter) is minder puin aanwezig. Waarschijnlijk is bij aanleg van de tuin puin afgevoerd en/of nog enige grond opgebracht.

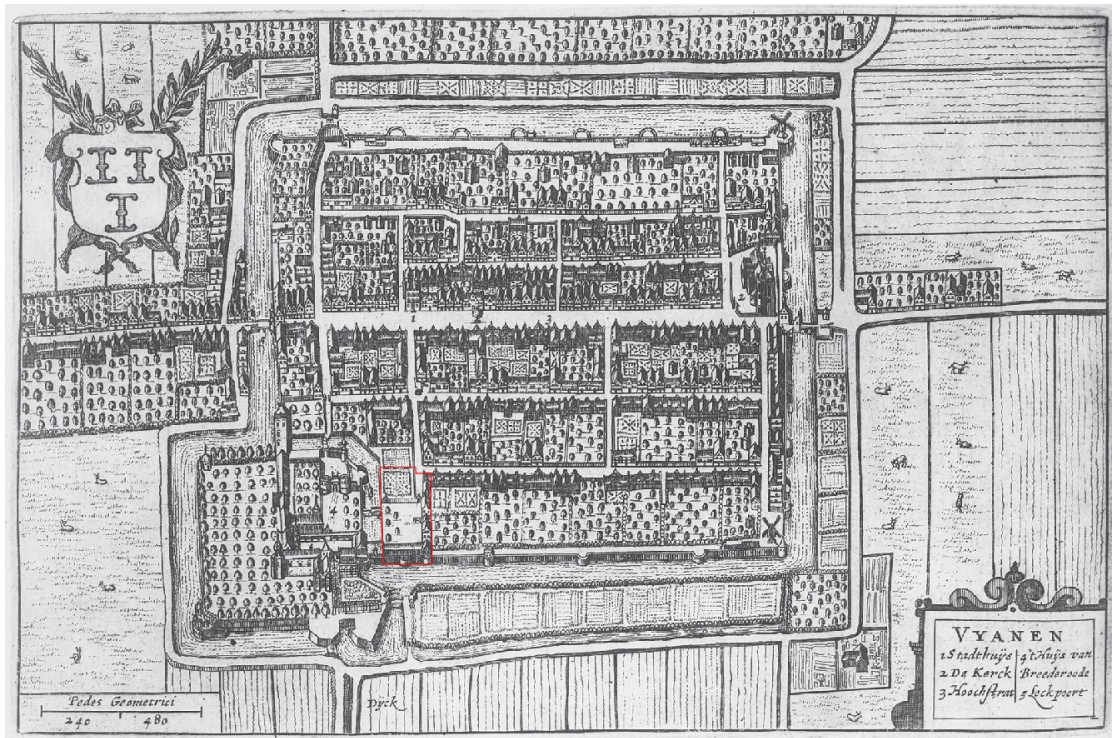
Onder de bouwvoor zijn geen moderne/twintigste eeuwse materialen gevonden zoals kunststoffen, steenkool, porselein en dergelijke. Op basis daarvan lijkt er geen sprake van moderne verstoringen dieper dan de bouwvoor. De gepensioneerde tuinder, de heer C. Kooyman, vertelde in het veld dat hij zich geen graafwerkzaamheden herinnert dieper dan de bouwvoor. Grond aanvoer is volgens hem in zijn tijd alleen gebeurd in de noordelijke zone bij boring 11 tijdens de sanering ter vervanging van afgevoerde verontreinigde grond. Boringen 4 en 12 vallen volgens hem net buiten het gesaneerde gebied.



Figuur 7. Vianen, Blauwpoort: uitsnede uit een kaart van Jacob van Deventer uit 1565. Het plangebied is met een rode lijn aangegeven. De kaart is op het noorden gericht en verschaald (bron: Robas 1992). Volgens deze kaart is er bebouwing in het oosten, zuiden en westen van het plangebied, maar de kaart is niet gedetailleerd.

2.2 Historische geografie

De eerste ontginning en bewoning in de nabijheid van het huidige Vianen vond plaats op ongeveer duizend jaar geleden. In de elfde en twaalfde eeuw werd het gebied bedijkt en schoof de bewoning op van de stroomrug richting de rivier de Lek. In het begin van de veertiende eeuw werd Vianen op de tegenwoordige plek aan de Lek gevestigd. Vianen werd rond 1335 stadsrechten verleend. In 1373 werd een verbinding gemaakt tussen de Lek en de stad Utrecht, waardoor Vianen langs de handelsroute van Utrecht naar het zuiden kwam te liggen (Blijdenstijn 2007). Er werden grachten gegraven, stadsmuren gebouwd en een regelmatig stratenplan aangelegd (Figuren 7 & 8). In de noordwestelijke hoek van de stad werd binnen de stadswallen een kasteel gebouwd: kasteel Batestein. Ten zuiden van de stad heeft een ouder kasteel gelegen, waarvan de stenen zijn gebruikt voor de bouw van Batestein (De Jong e.a. 2009).

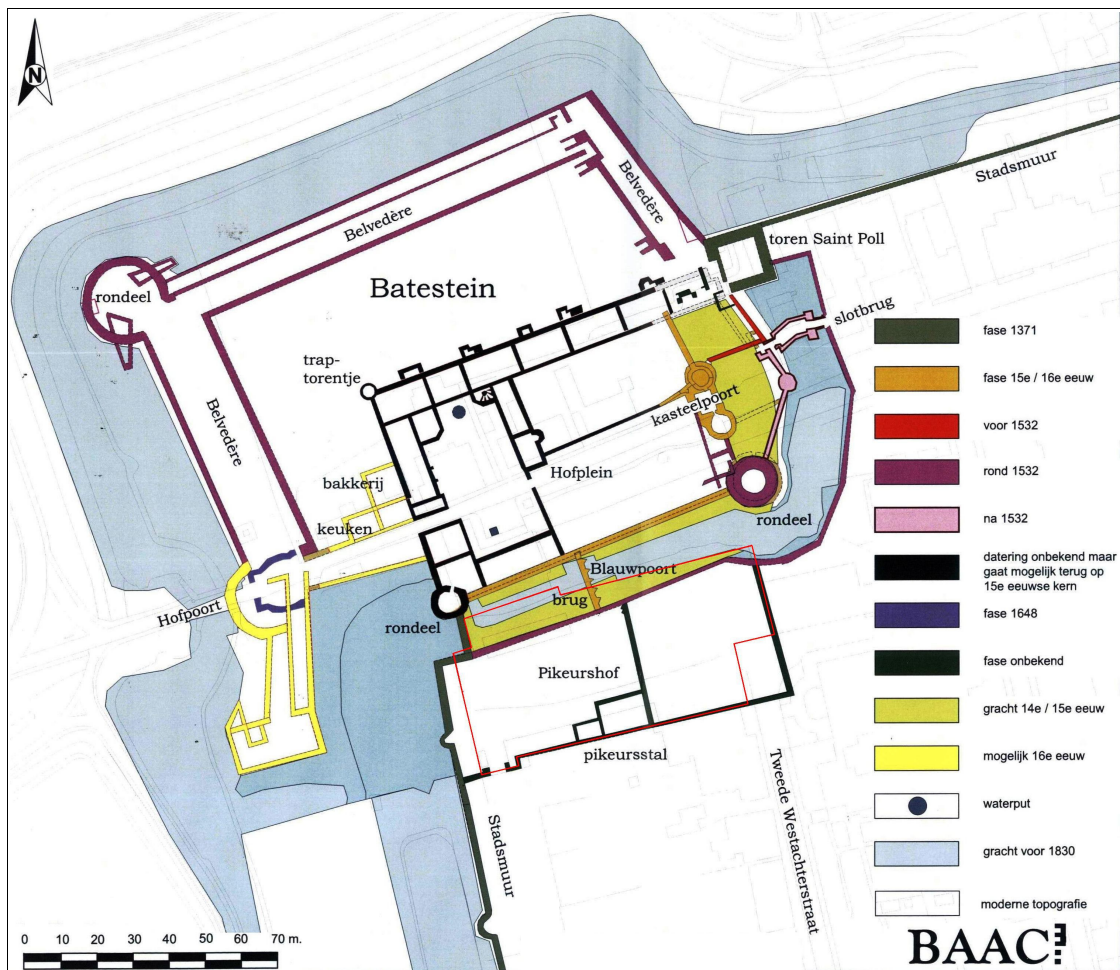


Figuur 8. Vianen, Blauwpoort: stadsplattegrond van Vianen van J. Blaeu uit 1649. De kaart is naar het oosten gericht. Plangebied Blauwpoort is met een rode lijn aangegeven (bron: geo.vianen.nl). Op deze kaart is in het zuiden en westen bebouwing ingetekend.

2.3 Archeologie

Kasteel Batestein

In het noordwesten van Vianen werd omstreeks 1370 kasteel Batestein gebouwd. In de Cultuurhistorische Effectrapportage (De Jong e.a. 2009) worden vijf fases van dit kasteel onderscheiden. Hieronder volgt een samenvatting van de ontwikkeling van het kasteel en het kasteelterrein.



Figuur 9. Vianen, Blauwpoort: het plangebied (met een dunne rode lijn) ingetekend op een reconstructie van de bouwfaserings van kasteel Batestein (bron: De Jong e.a. 2009).

Fase 1: 1372-1530 middeleeuwse stadsburcht

Van deze eerste bouwphase van het kasteel zijn geen afbeeldingen bekend. De oudste afbeelding is Figuur 7 (de plattegrond van Vianen van Jacob van Deventer). De oudste gracht heeft waarschijnlijk zuidelijker gelegen dan de huidige gracht, in het verlengde van de veertiende eeuwse stadsgrachten langs de stadsmuren. Het kasteel had in het begin een rechthoekig grondplan. Volgens Kaptein & Koopmanschap (2008) horen de noordelijke poorttoren met de zuidelijke toren en een zware muur tot deze oude fase. De toren Saint Pol is in 1371 gebouwd en is buiten de iets latere kasteelmuren gekomen. Behalve de toren en het poortcomplex was de overige bebouwing uit deze fase waarschijnlijk aan de westzijde van het terrein gelegen.

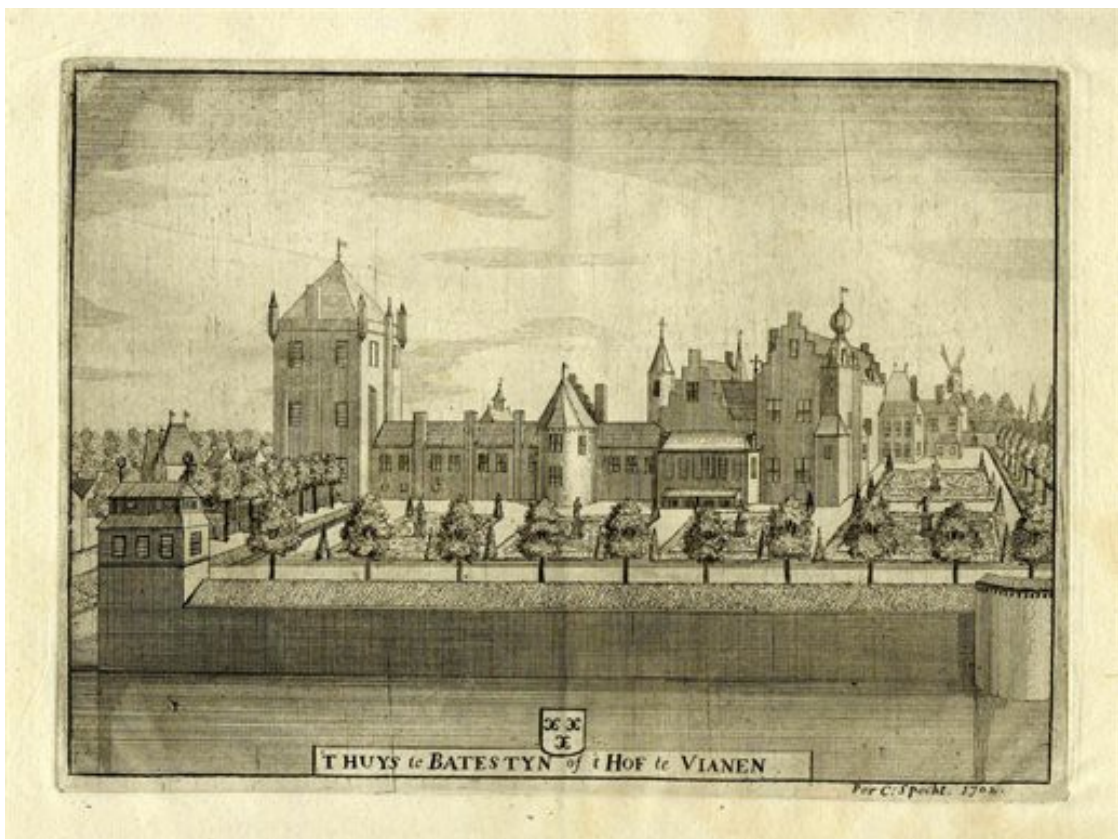
Fase 2: 1530-1600 omgracht kasteelterrein

De overgang van de eerste naar de tweede fase wordt gemarkeerd door een uitbreiding van het kasteel in noordelijke en westelijke richting rond 1532. In het begin van de zestiende eeuw is de huidige noordgracht gegraven, met een geschatte breedte van twintig meter en een diepte van 2,8 meter (onderzoek van RAAP in 2007: Jordanov 2008). Ook uit deze tijd stammen de voormalige muur ten zuiden van de gracht en een rondeel in de noordwesthoek van het kasteelterrein. In 1567 werd begonnen met de bouw van een

nieuw bolwerk achter het kasteel. Vianen werd in dat jaar ingenomen door de Spanjaarden tijdens de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648). Volgens Jordanov (2008) zijn hierbij mogelijk gebouwen van het kasteel beschadigd geraakt en is puin hiervan in de noordoostelijke hoek van de gracht gestort.

Fase 3: 1600-1670 aanzienlijke residentie

In het begin van de zeventiende eeuw zijn tuinen aangelegd in Hollands-Classicistische stijl met een zicht-as vanaf Saint Pol. Een aarden wal met bomenrij omringde de tuin. Op een ets uit het einde van de zeventiende eeuw (Figuur 10) is op de noordoostelijke hoek van het terrein een tuinhuis getekend.



Figuur 10. Vianen, Blauwpoort: anonieme ets uit het einde van de zeventiende eeuw, die in 1702 door Caspar Specht is uitgegeven (bron: www.hetutrechtsarchief.nl).

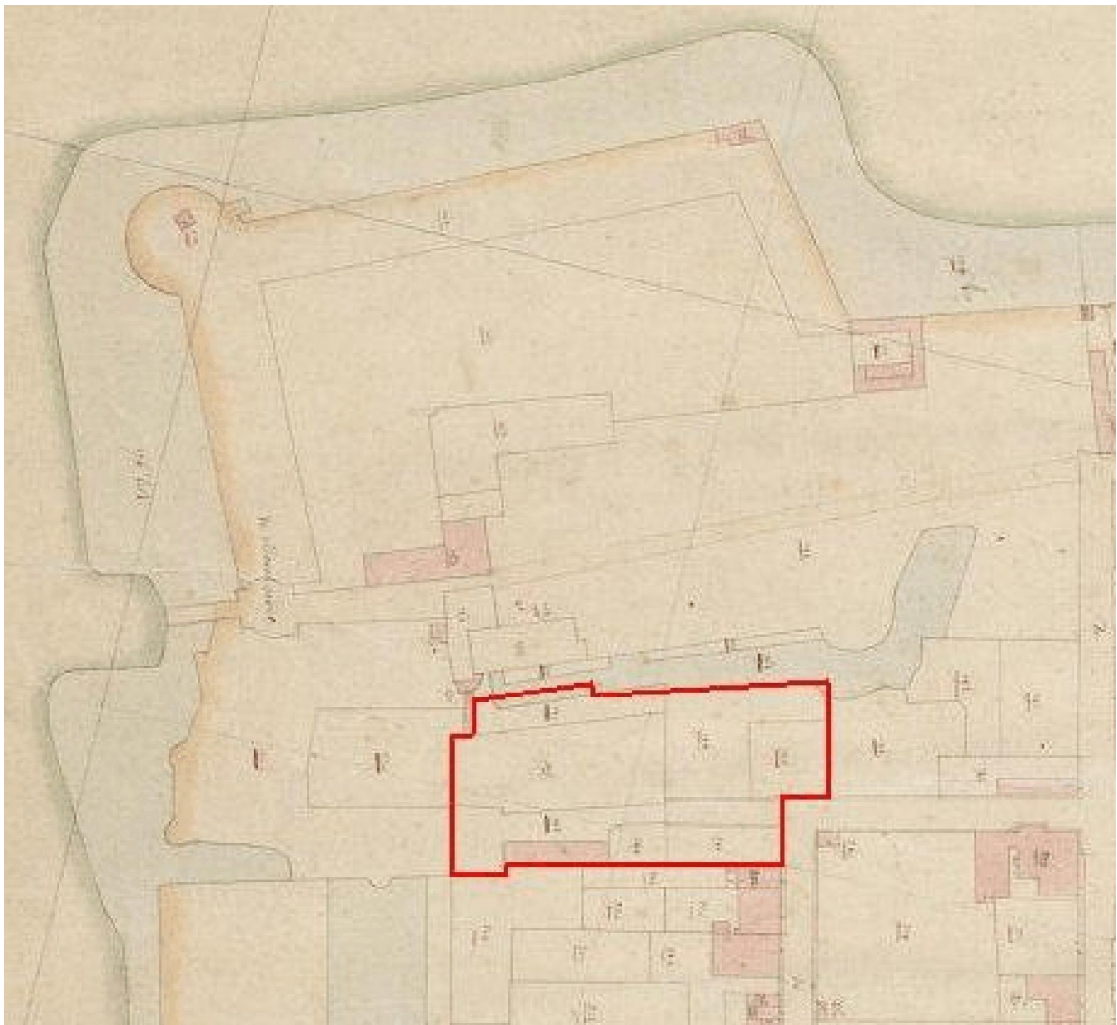
Fase 4: 1670-1829 verval en sloop

Halverwege de zeventiende eeuw kwamen er financiële problemen en in 1669 was er een brand. Het kasteel werd samen met de stad en landerijen aan de Staten van Holland en West-Friesland verkocht in 1725 en omstreeks de achttiende eeuw was het kasteel in verval. De grachten werden niet meer onderhouden en in 1740 verdween hierdoor een deel van de zuidelijke kasteelgracht. Saint Pol werd in 1750 grotendeels afgebroken. Het kasteel kreeg andere functies, zoals garnizoensplaats, militair ziekenhuis en kuuroord. De laatste overblijfselen werden in 1828-1829 verkocht; de bakstenen dienden als grondstof voor een tras- en cementfabriek.

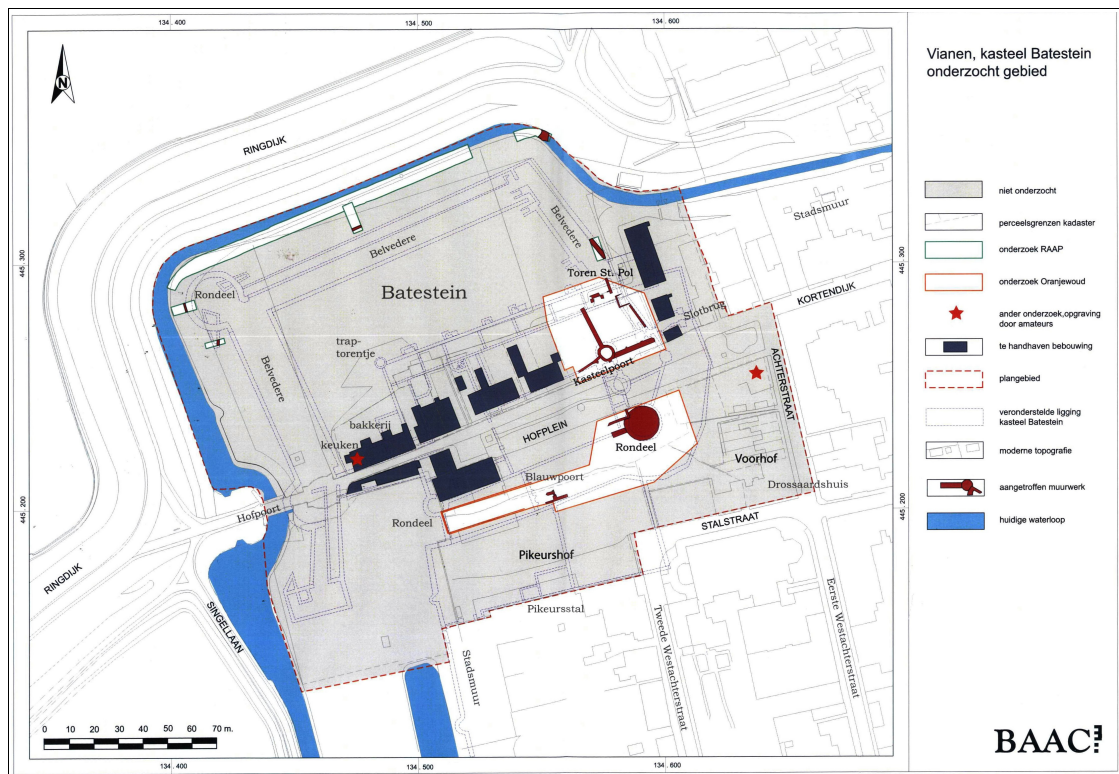
Fase 5: 1829-1980 industriële ontwikkelingen en aanleg hofplein

In het begin van de negentiende eeuw werd de bebouwing binnen het kasteelterrein grotendeels afgebroken. Op het kadastrale minuutplan uit circa 1822 zijn nog resten te zien: de restanten van Saint Pol, de oorspronkelijke eetzaal en keuken, het oude tuinhuis en een nieuw theehuis op de hoeken en de contouren van de kaatsbaan en de grote zaal (Figuur 11). Een groot deel van het kasteelterrein werd in 1830 verkocht aan de gemeente Vianen; waarschijnlijk was er toen al een kleine fabriek voor aardappelsiroop gevestigd op het Hofplein. Er vestigden zich nog meer kleine ondernemingen, gevolgd door een gasfabriek en een waterleidingsbedrijf. De gasfabriek werd in 1954 gesloten. De watertoren en een filtergebouw van het waterleidingsbedrijf uit 1909 zijn aangewezen als rijksbeschermd monument.

Het oostelijke en noordelijke gedeelte van de kasteelgracht is na 1822 deels versmald of gedempt. In de negentiende en twintigste eeuw is aan het Hofplein woningbouw tot stand gekomen; deels geassocieerd met de industriële activiteiten op het terrein, zoals de arbeiderswoningen uit de tweede helft van de negentiende eeuw.



Figuur 11. Vianen, Blauwpoort: detail van de kadastrale minuutkaart uit 1822. Het plangebied is met een rode lijn aangegeven (bron: www.watwaswaar.nl).



Figuur 12. Vianen, Blauwpoort: overzicht overgenomen uit de Cultuurhistorische Effectrapportage met in grijs het niet onderzochte terrein, hierbinnen in wit de onderzochte delen (bron: De Jong e.a. 2009).

Eerder archeologisch onderzoek

Archeologische onderzoeken waren vooral gericht op de noordelijke gracht en het Hofplein (De Jong e.a. 2009; zie Figuur 12).

In 1989 is door Grontmij een funderingsonderzoek uitgevoerd aan het Hofplein. Onder de bebouwing zijn nog funderingsresten van onder andere Saint Pol aanwezig.

RAAP heeft in 1997 een weerstandsonderzoek en booronderzoek uitgevoerd op het noordelijke deel van het kasteelterrein, waarbij de ligging van de gracht werd aangetoond en mogelijk de ligging van Saint Pol. In 1998 werd dit onderzoek voortgezet met een proefsleuven-onderzoek. Hierbij is in het noordwesten de omwalling, de gracht en het ronddeel (met twee vleugelvormige uitsteeksels mogelijk te maken met de aanwezigheid van geschutskelders) aangetroffen, evenals de aansluiting van de walmuur op de veertiende eeuwse Saint Pol.

In 2005 heeft RAAP een bureauonderzoek uitgevoerd (Ringier 2005). Hieruit blijkt dat er ondanks de verstoringen door het aanleggen van leidingen en riool, de bouw van huizen en bedrijven, en de bodemsaneringen nog archeologische resten aanwezig zijn van zowel het kasteel Batestein en de kasteelgrachten als de stadsmuur.

Een archeologische begeleiding van het ontgraven van de grachten in het noorden van het kasteelterrein werd uitgevoerd in 2007 door RAAP (Jordanov 2008). De gracht bleek niet in de veertiende eeuw maar in de zestiende eeuw te dateren. Het oudste puin uit de gracht is te associëren met de inname door de Spanjaarden. Andere puinlagen hebben mogelijk te maken met de sloop van de zestiende eeuwse walmuur en bouwwerken in de kasteeltuin. Verder zijn er houten paaltjes van een mogelijke beschoeiing langs de gracht aangetroffen.

In hetzelfde jaar is door Oranjewoud een sanering archeologisch begeleid en een opgraving uitgevoerd (Figuur 13). Hierbij zijn muurdelen, een gracht en brugpijlers opgegraven (Kaptein & Koopmanschap 2008). Aan de noordzijde van het Hofplein is de noordelijke poorttoren van de hoofdpoot getraceerd. Vanuit deze toren loopt een oost-west georiënteerde muur waarvan zestien steenlagen zijn bewaard. Aan de noordzijde zijn steunberen. Deze muur is niet op kasteelplattegronden afgebeeld, maar wordt net als de poorttoren in de vijftiende of zestiende eeuw gedateerd. Verder zijn er bij dit onderzoek resten uit de veertiende en vijftiende eeuw aangetroffen, namelijk een mogelijke keuken en een vierkante constructie met diepe fundering. Hier vlakbij is een waterput gevonden. Aan de oostzijde en zuidzijde van het Hofplein zijn resten van de zuidelijke kasteelmuur, delen van de gracht, een hoektoren en een brug en kade gevonden.

Het kasteelterrein heeft in het Centraal Monumenten Archief van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed de status 'archeologische waarde' onder CMA-nummer 15360. In de Cultuurhistorische Effectrapportage wordt geadviseerd om dit op te waarderen tot 'hoge archeologische waarde'. Ook maken kasteel en plangebied deel uit van CMA-terrein 15673 dat de historische stadskern van Vianen omvat. De status hiervan is 'hoge archeologische waarde'.

Plangebied Blauwpoort

Blauwpoort lag buiten kasteel Batestein, maar hoorde er wel bij: het was via een brug over de gracht verbonden met het kasteel. Het terrein was deels ommuurd. In het westen sloot deze muur op de stadsmuur aan. Langs de zuidelijke rand van het terrein stonden paardenstallen van het kasteel. Op een tweede kaart van Jacob van Deventer uit 1565 worden deze 'stabulu' genoemd. De stallen stonden langs een open terrein dat wellicht gebruikt werd om paarden op te tuigen en dus Pikeurshof (Piquers Hof) wordt genoemd. Naast de stallen was ook ruimte voor het onderbrengen van rytuigen (pikeursstal) en hondenverblijven (zie Figuur 14).

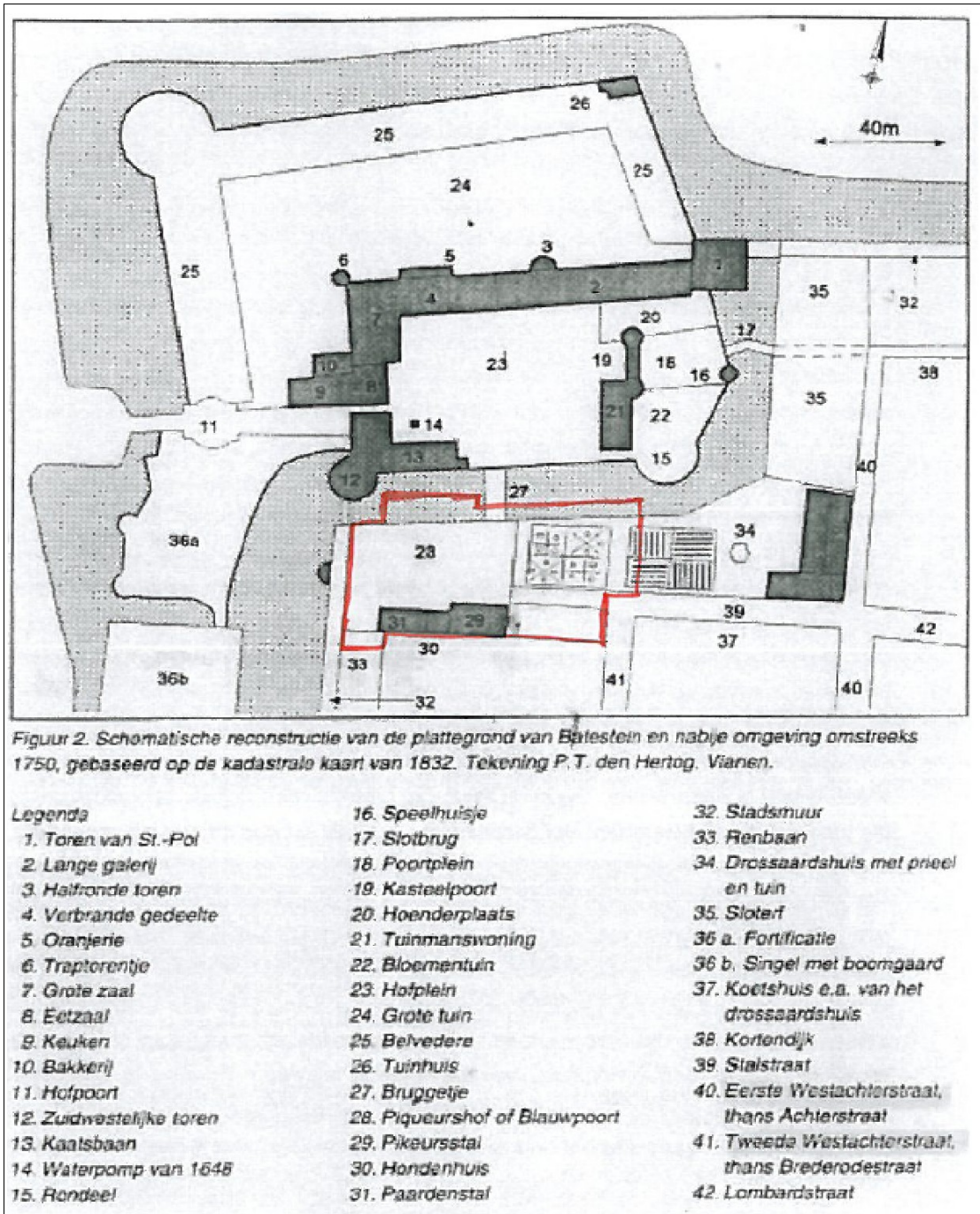
De hoogte van het terrein Blauwpoort is volgens het Actueel Hoogtebestand Nederland circa drie meter boven NAP. De volkstuinten ten noorden van het Hofplein hebben een vergelijkbare hoogte. Het tussengelegen Hofplein heeft een hoogte van circa vijf meter boven NAP. De westelijk van Vianen gelegen weilanden liggen aanzienlijk lager en hebben een hoogte van circa anderhalve meter boven NAP. Hieruit valt af te leiden dat het kasteelgebied, inclusief terrein Blauwpoort, is opgehoogd. Gezien de hoogte van de weilanden gaat het in het plangebied mogelijk om ruim een meter. Deze ophoging zal dateren uit de veertiende eeuw toen Vianen en het kasteel werden aangelegd.

Bij de ingang van het plangebied aan de hoek van de Stalstraat en de Brederodestraat staan hekken die dateren uit de achttiende eeuw. De Jong (e.a. 2009: 44) schrijft hierover: *'De erfscheiding die bij de ingang tot het terrein staat is een rijksmonument. Deze zogenaamde Blauwpoort bestaat uit twee bakstenen hekpijlers en een gesmeed hek in Lodewijk de XV-stijl.'* En over de aansluitende muur: *'Het muurtje naast de Blauwpoort, parallel aan de Stalstraat [...] is opgetrokken uit secundair gebruikte grootformaat bakstenen, waarschijnlijk afkomstig van het kasteel. Het muurtje is gemetseld in kruisverband en voorzien van steunberen en restanten van een rollaag'.*

Door het noordelijke deel van het plangebied heeft de zuidelijke kasteelgracht gelopen. Op de kadasterkaart uit circa 1822 is te zien dat de gracht dan grotendeels is gedempt. De gedempte gracht is nog als een verlaging zichtbaar in het terrein.

In 2007 is een archeologisch onderzoek uitgevoerd door bureau Oranjewoud ter plaatse van de gracht waarbij ook de noordelijke rand van het Blauwpoortterrein is onderzocht. Het onderzoek is uitgevoerd als begeleiding van saneringswerkzaamheden (zie

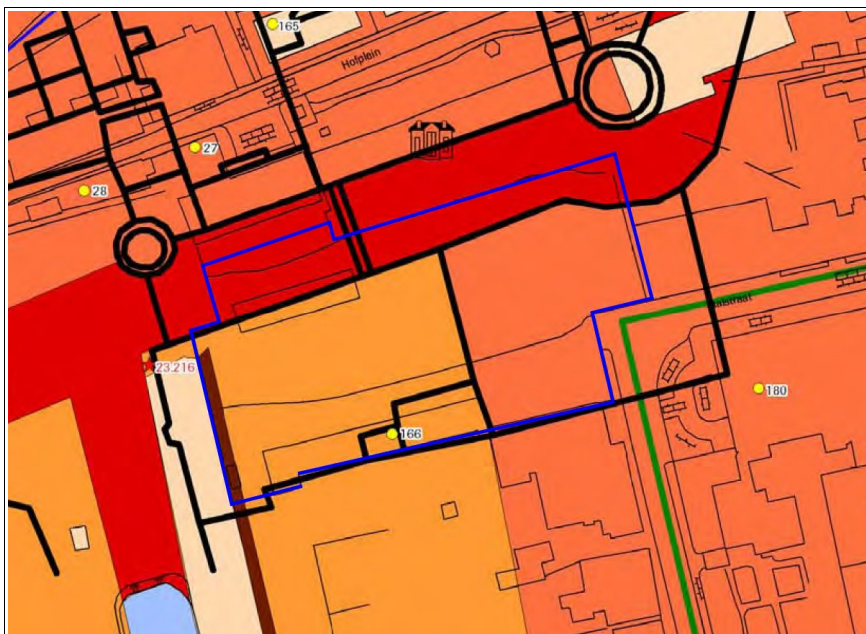
hierboven). Deze saneringswerkzaamheden waren nodig in verband met bodemverontreinigingen afkomstig van de voormalige gasfabriek. Bij dit onderzoek zijn langs de noordelijke rand van plangebied Blauwpoort resten gevonden van de brug die het Pikeurshof met het kasteel verbond (ARCHIS-waarneming 410505). Het gaat om een bakstenen kade met bruggenhoofd en enkele peilers. Ze konden niet meer worden gered en zijn dus tijdens de sanering verwijderd.



Figuur 14. Vianen, Blauwpoort: reconstructie van de plattegrond van het kasteelterrein rond 1750 gebaseerd op de kadastrale kaart uit circa 1822. Het plangebied is met een rode lijn aangegeven en omvat nummers 28 tot en met 31 (bron: tekening van P.T. den Hertog uit De Jong e.a. 2009).

2.4 Archeologische verwachting

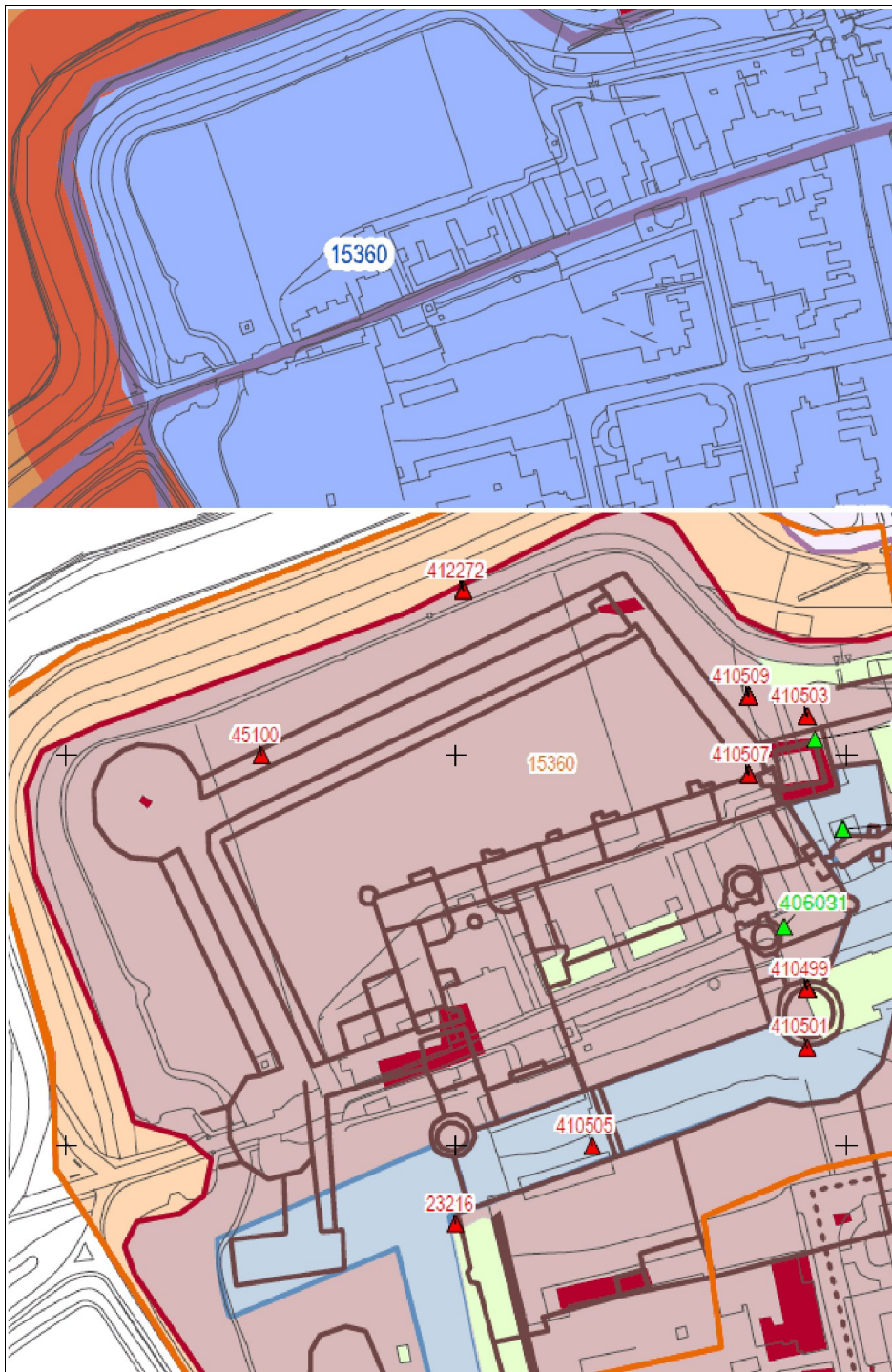
Het plangebied is op de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW) niet gekarteerd wegens de ligging binnen de bebouwde kom (Appendix IV). Op de verwachtings- en beleidsadvieskaart van de gemeente Vianen uit 2007 (Huizer e.a.) valt het plangebied onder drie verschillende legenda-eenheden. Voor de noordelijke rand en de oostelijke helft geldt een hoge archeologische verwachting, voor de westelijke helft een middelhoge verwachting (Figuur 15a). Voor alle drie geldt: *'Bij planvorming voorafgaand aan vergunningverlening vroegtijdig archeologisch onderzoek laten uitvoeren en streven naar inpassing van terreinen met archeologische waarden.'* Op de geactualiseerde verwachtings- en beleidsadvieskaart (Sprangers e.a. 2011; zie Figuur 15b) heeft het plangebied over het algemeen een hoge archeologische waarde met in het noorden de gedempte kasteelgracht. Alleen het westen van het plangebied heeft een lage archeologische verwachting gekregen.



Figuur 15a. Vianen, Blauwpoort: uitsnede van de verwachtings- en beleidsadvieskaart van Vianen uit 2007. Het plangebied Blauwpoort is met een blauwe lijn aangegeven. De rode kleur staat voor 'gedempte gracht rond kasteel Batestein', de licht oranje kleur voor 'gebieden binnen de historische stadskern waar relatief weinig bewoning heeft plaatsgevonden' en de donker oranje kleur voor 'gebieden met oude en meer recente bebouwing met daaronder een hoge verwachting van huizen, erven, kerken en begravingen vanaf de middeleeuwen'. De gele stip met nummer 166 staat voor rijksmonument Brederodestraat 1, het toegangshek (bron: Huizer e.a. 2007).

Bij de bebouwing langs de zuidelijke rand van het Blauwpoortterrein kunnen funderingsresten van de paardenstallen bewaard gebleven zijn onder en mogelijk ook dicht naast de bestaande huizen. Aanwijzingen voor funderingen of andere resten van gebouwen anders dan de paardenstallen heeft het onderzoek niet opgeleverd. Mogelijk zijn op het terrein wel bijvoorbeeld diepere delen bewaard gebleven van waterputten die wellicht nodig waren voor de dieren. Restanten binnen het plangebied van de grachtvulling, de kade en de brug zijn verloren gegaan bij de sanering uit 2007.

Het booronderzoek heeft geen aanwijzingen opgeleverd voor bewoning in of bij het plangebied vóór de veertiende eeuw. Op de archeologische verwachtingskaart voor de periode prehistorie - romeinse tijd (niet afgebeeld) valt het plangebied onder de



Figuur 15B. Vianen, Blauwpoort: uitsneden van de actualisatie van de verwachtings- en beleidsadvieskaart van Vianen uit 2011. Kaartbijlage 8 (boven) laat zien dat het plangebied binnen een terrein van archeologische waarde ligt. Onder is een detail van kaartbijlage 4 afgebeeld. Oranje en oudroze geven een hoge archeologische waarde weer waarbij oudroze de waarde binnen de historische kern van Vianen betekent, lichtblauw is een terrein van hoge archeologische waarde, namelijk de gedempte kasteelgracht, lichtgroen is een lage archeologische verwachting, donkerrood is bebouwing en de bruine lijnen zijn delen stadsmuur en kasteelterrein (bron: Sprangers e.a. 2011).

komgebieden waarvoor een lage archeologische verwachting geldt. Eventuele resten van vóór de veertiende eeuw zullen onder een ophogingslaag van ruim een meter dikte liggen.

Aanwezige archeologische grondsporen kunnen zijn aangetast door het tegenwoordige gebruik als tuin. Waarschijnlijk zal de hele tuin tot circa dertig centimeter diepte zijn omgespit. Lokaal zullen diepere verstoringen aanwezig zijn in verband met boomaanplant en dergelijke.

In plangebied Blauwpoort lijken sporen aanwezig die zullen dateren uit de tijd van kasteel Batestein. Het kan gaan om bijvoorbeeld voormalige waterputten, dobbes of sloten. In de spoorvullingen kan bewoningsafval aanwezig zijn, waaronder ook organische materialen. Ter plaatse van de tegenwoordige bebouwing kunnen funderingsresten van eerdere bebouwing zitten, zoals van de paardenstallen. Ook buiten de tegenwoordige bebouwing kunnen resten bewaard gebleven zijn uit de tijd van het pikeurshof. Aanwijzingen voor archeologische resten van vóór de veertiende eeuw zijn er niet. Archeologische grondsporen zullen zich onder de dertig centimeter dikke bouwvoor bevinden. Ze kunnen reiken tot onder het opgebrachte pakket, dus tot meer dan twee meter diepte. Ter plaatse van de sanering en bij leidingen zal de bodem dieper dan dertig centimeter zijn geroerd.

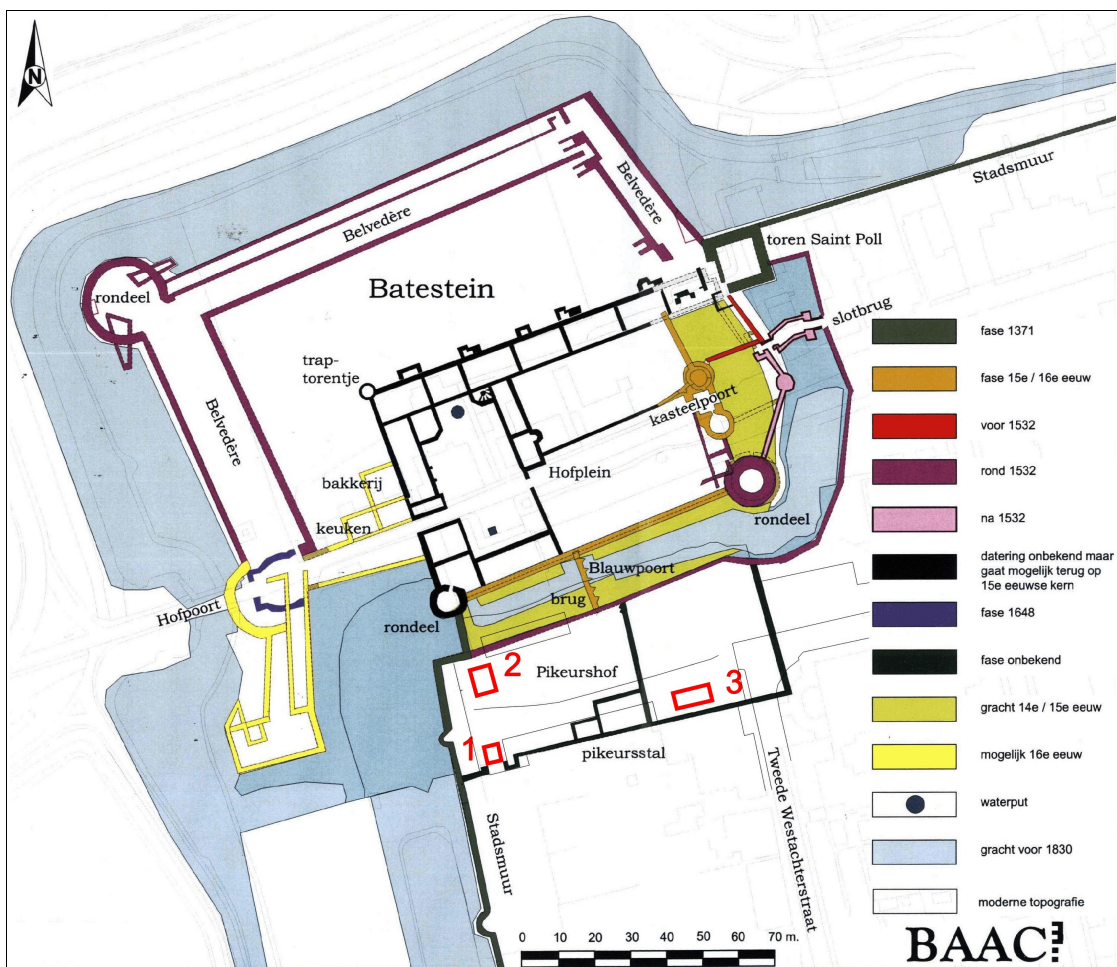
Volgens gegevens van het Kabels- en LeidingenInformatieCentrum (KLIC) lopen er alleen leidingen in het zuidoosten van het plangebied. Ter plaatse van de tuin worden geen leidingen weergegeven. Voor de ligging van de leidingen wordt verwezen naar Appendix V.

Tabel 2. Vianen, Blauwpoort: samenvatting verwachtingsmodel.

Aard en ouderdom vindplaats	Kasteel Batestein werd omstreeks 1370 gebouwd, raakte in 1670 in verval en werd in 1829 gesloopt. De ouderdom is dus late middeleeuwen en nieuwe tijd.
Structuren en sporen	Verwachte sporen zijn muurresten, uitbraaksleuven en mogelijk sporen van tuinactiviteiten. Ook kan er een deel van een gracht worden aangetroffen en eventueel greppels en sloten.
Anorganische artefacten	Tijdens het vooronderzoek zijn scherven roodbakend geglazuurd aardewerk aangetroffen. Verwacht worden vooral muurresten en bouwmetaal. Vanwege de ligging buiten het kasteel is de verwachting voor andere anorganische artefacten laag.
Organische artefacten	Organische artefacten kunnen bestaan uit bewerkt dierlijk bot en bewerkte houtresten die zich in zuurstof arme context bevinden (bijvoorbeeld in diepere sporen, of sporen die zich onder het grondwaterpeil bevinden). De verwachting voor organische artefacten in kleigrond is matig tot hoog. Ook in grachtrestanten kunnen organische artefacten aanwezig zijn.
Archeozoölogische en botanische resten	Deze resten kunnen bestaan uit dierlijk of menselijk bot, houtskool, verbrande macroresten, bijvoorbeeld verkoolde zaden en granen, of macroresten en pollen die zich in zuurstofarme context bevinden (bijvoorbeeld in diepere sporen, of sporen die zich onder het grondwaterpeil bevinden).
Archeologische stratigrafie en diepte van vondstlagen	De archeologische niveau's zullen zich onder de ophogingslaag bevinden.
Gaafheid en conservering	De bodem wordt afgedekt door een circa twee meter dikke opgebrachte (puin-)laag. Hieronder is de bodem nauwelijks verstoord. De eventueel aanwezige gebruiks- en bewoningssporen zullen daarom nog in redelijke staat verkeren.

Het aangelegde vlak bevindt zich wegens de verstoringen iets dieper dan de geplande funderingsdiepte. In proefsleuf 2 is een vlak onder de bouwvoor aangelegd en gedocumenteerd. Dit vlak bevatte geen grondsporen, slechts resten van baksteen en mortel. In het tweede vlak werden archeologische grondsporen waargenomen. In proefsleuf 3 is het eerste vlak iets dieper aangelegd dan onder de bouwvoor. In dit eerste vlak werden reeds archeologische sporen (een rij bakstenen) aangetroffen. Dit vlak is gedocumenteerd. Het tweede vlak is er dicht onder aangelegd op de geplande funderingsdiepte. De vlakken zijn gefotografeerd, ingemeten, getekend en beschreven. Tevens zijn er NAP-hoogtes genomen en zijn vondsten verzameld. Hierbij is in het veld een selectie gemaakt: uit de verstoorde laag zijn over het algemeen geen dierenbotten meegenomen. Van het aanwezige puin zijn enkele bakstenen en grote fragmenten of complete tegels verzameld. Leisteenfragmenten kleiner dan drie tot vier centimeter zijn in het veld gedeselecteerd. Scherven aardewerk zijn zonder uitzondering meegenomen voor dateringen. Wegens het niet aantreffen van kansrijke sporen met gesloten context zoals afvalkuilen, diepe greppels of waterputten, zijn er geen monsters genomen.

Volgens het PvE dienden grondsporen nader onderzocht te worden indien hierdoor duidelijkheid verschaft zou worden over de aard, gaafheid en datering van het spoor. De archeologisch interessante sporen bleken tijdens het veldwerk voornamelijk uit



Figuur 17. Vianen, Blauwpoort: uitsnede van de bouwfases kaart van Batestein (De Jong e.a. 2009). In rood zijn op het Pikeurshof de proefsleuven weergegeven zoals ze zijn gegraven in juli 2013.

baksteenstructuren te bestaan. In proefsleuf 3 is de enkele rij bakstenen in het eerste vlak gedocumenteerd en verwijderd. In vlak twee werd hieronder een enkel steens diep muurwerk gevonden, die in het vlak is blijven liggen gezien de maximale verstoringsdiepte werd bereikt. In proefsleuf 2 is bij het grote muurwerk de grond eromheen weggehaald tot op de maximale verstoringsdiepte. De muur kon op deze manier gedocumenteerd worden en is intact gelaten en bewaard voor nader onderzoek in een later stadium.

Behalve van de vlakken zijn ook van het maaiveld en de profiellijnen NAP-hoogtes genomen. Alle archeologische sporen zijn gefotografeerd, ingemeten, opgetekend en beschreven.

Om de bodemlagen te bestuderen zijn in elke sleuf twee profielen aangelegd. De profielen zijn gefotografeerd, ingemeten en beschreven en indien zinvol ook getekend.



Figuur 18. Vianen, Blauwpoort: foto genomen aan de noordzijde van een deel van proefsleuf 2, richting het zuiden. De proefsleuf is hierna nog naar links en een meter naar rechts uitgebreid. Bij de schuin weglappende drainage wordt het vlak afgezocht met de metaaldetector.

4. Resultaten van het onderzoek

Er zijn drie proefsleuven gegraven (zie Figuur 17). Proefsleuf 1 ligt in het zuidwesten van het plangebied, direct ten westen van de huidige bebouwing. Deze sleuf heeft een afmeting van vijf bij drie en een halve meter ($17,5 \text{ m}^2$). Dit is een kleinere afmeting dan gepland in het PVE, maar de ruimte waar gegraven kon worden bleek te krap. De sleuf is in twee stroken gegraven, omdat er niet genoeg ruimte was voor de uitgegraven grond. De vlakfoto's zijn dus in twee series gemaakt.

Proefsleuf 2 is vanwege gebrek aan ruimte voor de stort in drie delen gegraven: een westelijke en oostelijke helft met in het uiterste westen nog een smalle strook (in totaal een oppervlak van zeven bij zes meter, dus 42 m^2). Er is in het westelijke deel van de put nog een tussenvlak aangelegd, maar omdat hierin geen grondsporen werden waargenomen, zijn hier alleen hoogten van genomen en vlakfoto's. Deze wijziging in het PvE is door het bevoegd gezag, vertegenwoordigd door dhr. De Boer, in het veld goedgekeurd.

Proefsleuf 3 heeft een oppervlak van tien bij drie en een halve meter en is in twee vlakken opgegraven (in totaal 70 m^2 vlak). Bij deze sleuf kon de breedte in één keer worden gehaald.



Figuur 19. Vianen, Blauwpoort: linksboven een foto van de locatie van proefsleuf 1, genomen richting het zuidwesten. De sleuf is gegraven op de paar meter ruimte tussen de bebouwing (niet op de foto direct links) en de muur. De rechterfoto is genomen richting het noordwesten en laat de locatie van proefsleuf 2 zien met aan de rechterkant de kas. De foto linksonder is genomen langs de zuidelijke begrenzing van het terrein richting het zuidwesten. In de rechterbovenhoek is de bebouwing langs deze begrenzing te zien. Op het kleine veld ervoor is proefsleuf 3 gegraven.

4.1 Stratigrafie

De bodemopbouw komt grotendeels overeen met de bodemopbouw die is vastgesteld tijdens het vooronderzoek. Onder de bouwvoor met verstoorde bovengrond (met baksteen- en mortelresten) is een bruine zandige kleilaag aangetroffen. Deze bruine laag bevat nog baksteen- en mortelresten, leiste en scherven aardewerk, maar geen recent materiaal meer. Deze laag gaat dieper dan de geplande verstoringsdiepte en de aangelegde proefsleuven.

Proefsleuf 1

Deze put bevat een diep verstoorde laag onder de bouwvoor. Behalve mortelresten en puinfragmenten bevatte deze laag veel recent materiaal waaronder plastic, eierkolen en glazen flessen. Op circa zestig tot zeventig centimeter onder de bouwvoor werd deze laag gevolgd door een laag bruine, zandige klei (zie Figuur 20 en Appendix VII). Zowel het noordprofiel als het westelijke profiel van de put is gedocumenteerd.



Figuur 20. Vianen, Blauwpoort: foto van het noordprofiel in put 1. De eerste circa zestig centimeter zijn verstoord met recent materiaal.

Proefsleuf 2

In deze put is van de noordzijde het profiel gedocumenteerd evenals het westprofiel dat in eerste instantie halverwege de uiteindelijke put werd aangelegd omdat de put in verschillende fasen is gegraven. Het noordelijke profiel is het meest interessant vanwege de muur en uitbraaksleuven die hierin te zien zijn (Figuur 21 en Appendix VII).



Figuur 21. Vianen, Blauwpoort: foto van het noordprofiel ter hoogte van de aangetroffen muur.

Proefsleuf 3

Van deze put zijn het noordprofiel en het westprofiel gedocumenteerd (zie Appendix VII). Zowel in het uiterste zuidwesten en het oosten van de put werd op circa zeventig centimeter onder het maaiveld een fosfaatrijke laag aangetroffen (zie Figuur 22).



Figuur 22. Vianen, Blauwpoort: foto van het oostelijke deel van het noordprofiel. Boven de liggende jalon is de fosfaatrijke laag duidelijk te zien.

4.2 Sporen

Tijdens het proefsleuvenonderzoek zijn zestien spoornummers uitgedeeld. In Tabel 3 is een overzicht van de grondsporen gegeven. Deze sporen zullen hieronder uitgebreider per proefsleuf worden beschreven. Voor een overzicht van de ligging van de grondsporen per proefsleuf wordt verwezen naar Appendix VIII. Eveneens zijn in deze appendix extra foto's opgenomen van de muur in proefsleuf 2.

Tabel 3: Vianen, Blauwpoort: overzicht van de aangetroffen grondsporen.

Spoornr	Proefsleuf	Interpretatie
1	3	fosfatenlaag
2	3	rij gekapte bakstenen, 1 steens breed
3	3	rij van 3 gekapte bakstenen, 1 steens breed
4	3	veel baksteen, concentratie
5	3	4 stenen brede muur, gekapte bakstenen; is spoor 2 maar dieper
6	3	fosfatenlaag, is spoor 1 maar dieper
7	3	kuil
8	3	mortel concentratie van gemalen tufsteen
9	2	uitbraaksleuf
10	2	goot of afwateringsstructuur
11	2	rij bakstenen
12	2	rij bakstenen
13	2	mortel laag
14	2	rij bakstenen
15	2	brede, dikke muur van bakstenen
16	2	concentratie baksteen en mortel

Proefsleuf 1

In deze put zijn geen sporen aangetroffen. De verstoorde laag onder de bouwvoor bevatte in het westelijke deel van de put meer puin en mortel, maar er is geen echte uitbraaksleuf waargenomen.

Proefsleuf 2

Sporen 9 tot en met 16 bevinden zich in deze put. In het westelijke deel van de proefsleuf ligt spoor 9, in het veld geïnterpreteerd als uitbraaksleuf. Aan de zuidzijde hiervan buigt de uitbraaksleuf naar het oosten toe af en gaat over in een concentratie mortel (spoor 13). Spoor 16 is een concentratie van baksteenfragmenten en mortel en apart opgetekend. Door de brede uitbraaksleuf snijdt spoor 10, een goot of afwateringsstructuur, die bestaat uit een dubbele rij bakstenen met ruimte ertussen. In het niveau erboven werd tijdens het graven een aantal bakstenen waargenomen, maar deze lagen niet meer in verband. De

goot is jonger dan de uitbraaksleuf. Sporen 11, 12 en 14 zijn delen van rijen bakstenen nabij de uitbraaksleuf. Het is onduidelijk of deze sporen uit de periode van kasteel Batestein dateren. In het oosten van deze proefsleuf werd een noord-zuid lopend muurwerk met een breedte van circa zeventig centimeter opgegraven (spoor 15; zie de foto's in Appendix VIII en Figuur 23). Gezien de dikte, compactheid en breedte van de muur is een associatie met het kasteelterrein zeer waarschijnlijk. Volgens de kaarten van Van Deventer en Bleau kan de muur mogelijk geassocieerd worden met de bebouwing die in het westen van het plangebied is aangegeven. Deze kaarten zijn echter verschaald en niet gedetailleerd genoeg om dit met zekerheid te kunnen zeggen.



Figuur 23. Vianen, Blauwpoort: foto genomen richting het zuiden. In het midden tussen de twee jalonstokken loopt de muur (spoor 15). Door middel van doorzichten bleek het midden van de muur op circa zestig centimeter ten westen (op de foto rechts) van de bebouwing uit te komen.

Proefsleuf 3

In deze proefsleuf zijn zes sporen waargenomen (nummers 1 tot en met 8), waarvan nummers 1 en 2 ook in het vlak eronder voorkomen (nummers 6 en 5). Spoor 1 (en 6) is een fosfatenlaag, die ook in het oostelijke deel van het noordprofiel zichtbaar was. In het uiterste zuidwesten van de proefsleuf werden ook fosfaten aangetroffen, maar deze waren

vooral in het profiel goed zichtbaar. In het uiterste oosten van de proefsleuf werd een concentratie mortel van gemalen tufsteen en kalk (tras) gevonden (spoor 8). In het eerste vlak, dat wegens de verstoorde bovenlaag vrij diep werd aangelegd, werd een concentratie puin aangetroffen (spoor 4 en in het tweede vlak een kuil met puinresten, spoor 7, dat hier ook mogelijk onderdeel van is). Hiertussen werd geen dateerbaar aardewerk gevonden, maar het puin deed subrecent aan. Op dezelfde hoogte werd zowel een rij als een deel van een rij gekapte bakstenen waargenomen (sporen 2 en 3).

Het vlak is hierna nog circa vijftien centimeter verdiept. Onder spoor 3 waren geen bakstenen meer zichtbaar, maar onder de rij bakstenen (spoor 2) werd een bredere rij gekapte bakstenen ontdekt (zie foto's en detailtekening in Appendix VIII). Deze rij is in het vlak blijven zitten en niet verder opgegraven omdat de maximale verstoringsdiepte was bereikt. Onder de bakstenen die in het vlak zichtbaar waren bleek aan de oostzijde van de rij nog een laag bakstenen eronder te liggen. Dit was aan de andere kant van de rij niet het geval. Mogelijk heeft de concentratie puin (sporen 4 en 7) te maken met een deels afgebroken muur waarvan sporen 2 en 5 nog het restant of de fundering vormen.

4.3 Het vondstmateriaal

Tabel 4: Vianen, Blauwpoort: tellijst van het vondstmateriaal (waar materiaal in meerdere categorieën valt, is het in de categorie meegeteld waarin het wordt beschreven en in de andere categorie tussen haakjes geplaatst).

Vondstcategorie	Aantal fragmenten
Aardewerk – vaatwerk	101
Bouwmateriaal	16 dakpan 13 baksteen 2 stukken mortel 12 vloertegels 2 vensterglas
Dierlijk bot	4
Menselijke bot	-
Metaal	1 koper 8 ijzer
Slak (metaalbewerking)	-
Schelp	-
Hout	-
Glas	2 (+2)
Natuursteen	2
Bewerkt steen	22 (+2)
Overig	2
Totaal	187

De vondsten die tijdens het onderzoek zijn gedaan en geadministreerd, zijn gewassen, gesplitst op materiaalcategorie en geteld. De vondsten bestaan voornamelijk uit roodbakkerd aardewerk, fragmenten vloertegels, leisteen en baksteenfragmenten. Tevens zijn er stukken ijzer gevonden. In Tabel 4 is het aantal vondsten weergegeven (zie Appendix X voor de volledige vondstenlijst en Appendix IX voor de verspreiding van de vondsten binnen de proefsleuven).

4.3.1 Aardewerk

Het aardewerk, in totaal 101 scherven, is voornamelijk afkomstig uit de nieuwe tijd en een enkele scherv uit de late middeleeuwen B. Meer dan de helft van het aardewerk is geglazuurd roodbakkerd aardewerk, maar er is ook porselein, steengoed, industrieel wit, faience en kraakporselein aangetroffen. Omdat het aardewerk vooral uit de bouwvoor en verstoorte bovenlaag afkomstig is, wordt hier niet dieper op ingegaan. Het aardewerk is voor zover mogelijk gedetermineerd en beschreven in Appendix X. Op Figuur 24 staan enkele scherven aardewerk afgebeeld.

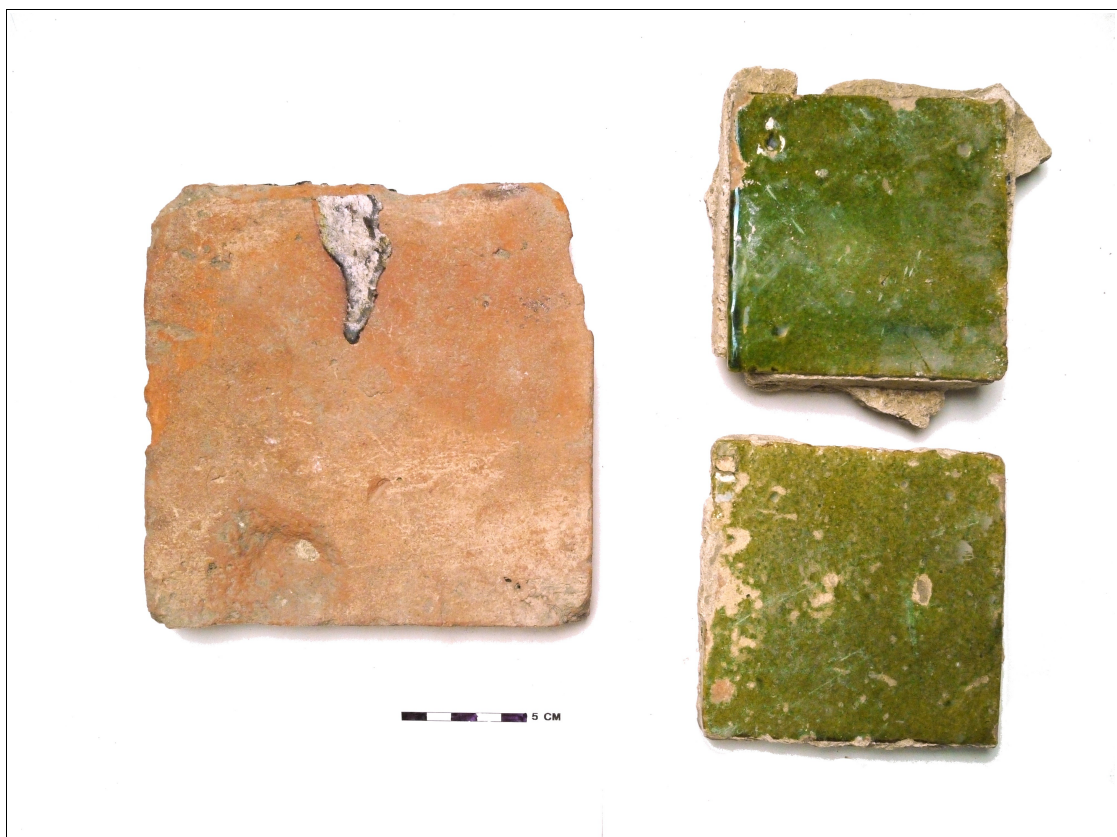


Figuur 24. Vianen, Blauwpoort: foto van enkele scherven aardewerk. Boven is vondstnummer 19, op de midden rij van links naar rechts vondstnummers 2 (twee scherven), 9, 13 (drie scherven) en op de onderste rij van links naar rechts vondstnummers 5 (twee scherven), 6 en 4 (twee scherven) (foto D.A. Dijk).

4.3.2 Bouwmateriaal

Tijdens het onderzoek is bouwmateriaal aangetroffen. Er zijn 15 dakpannen gevonden en één mogelijke dakpan. Met behulp van de dakpannengids van Mombers (2010) zijn de dakpannen gedetermineerd, zie Appendix IX. Duidelijk recente dakpanfragmenten zijn gedeselecteerd.

Dertien bakstenen of fragmenten zijn verzameld. Waar mogelijk is de afmeting genoteerd in de vondstentabel. Deze bakstenen zijn gedeselecteerd. Hetzelfde geldt voor de twee stukken mortel, die na bestudering gedeselecteerd zijn. Spoor 8 (tufsteenmortel concentratie) is in het vlak blijven zitten. De muurwerken van sporen 5, 11, 12, 14 en 15 zijn ook intact gelaten voor eventueel nader onderzoek.



Figuur 25. Vianen, Blauwpoort: foto van enkele tegels (links vondstnummer 3 en rechts vondstnummer 18) (foto D.A. Dijk).

Verder bouwmateriaal bestaat uit twaalf vloertegels die in de verstoorde laag zijn aangetroffen (Figuur 25) en twee kleine stukken vensterglas. Ook zijn er vier bouwelementen gevonden; twee van steen en twee van keramiek (zie Figuren 26 en 27). Van de grijze stenen elementen is er één gedecoreerd met reliëf (vondstnummer 20). De twee keramische elementen (vondstnummer 21) zijn zuil-onderdelen: een kapiteel en een stuk met twee rijen bloemen (tulpen) en een vleermuis. Mogelijk heeft het deel uitgemaakt van een graf (de vleermuis staat vaak voor vergankelijkheid).



Figuur 26. Vianen, Blauwpoort: foto's van de stenen bouwelementen. Links de zijkant van vondstnummer 20; rechts het vooraanzicht van nummer 20 en zijkant van nummer 6. Vondstnummer 20 is mogelijk een hoekstuk van een haard geweest (foto D.A. Dijk).



Figuur 27. Vianen, Blauwpoort: foto's van de keramische zuilfragmenten (vondstnummer 21). Op de linker is boven een floraal motief zichtbaar (twee verticale rijen tulpen) en onder een beschadigd deel van een vleermuis met uitgespreide vleugels (foto D.A. Dijk).

4.3.3 Dierlijk bot

Er zijn vijf dierlijke botten verzameld: een klein kaakfragment, een deel van een rib (mogelijk van een varken), een deel van een runderpoot, een bikkel (uit voet van paard of rund) en een bekapt fragment. De botfragmenten zijn niet verder gedetermineerd op skeletfragment en diersoort, omdat verder onderzoek geen nieuwe gegevens zullen toevoegen over de veestapel, eetgewoonten van de toenmalige bewoners/gebruikers van het terrein of over handelscontacten. De botten zijn afkomstig uit verstoorde lagen en niet uit grondsporen. De onbewerkte botten zijn gedeselecteerd.

4.3.4 Metaal

Tijdens het onderzoek is met de metaaldetector over het vlak gezocht. Er is een koperen onderdeel van een gaslamp gevonden in de verstoorde donkere laag van proefsleuf 1. De ijzeren vondsten bestaan uit een gebogen staaf (haak), drie nagels en vier platte stukjes. Ook deze vondsten zijn afkomstig uit de bouwvoor of verstoorde laag. Er zijn geen metalen voorwerpen in of nabij grondsporen gevonden.

Metaalvondsten betreffen een zeer kwetsbare vondstcategorie die uitsluitend door goed conserveren behouden kunnen blijven. Vanwege de hoge kosten van het conserveren is het echter aanbevolen om alleen behoudenswaardige metalen voorwerpen te conserveren. Deze vondsten worden niet behoudenswaardig geacht en zijn gedeselecteerd.



Figuur 28. Vianen, Blauwpoort: foto van de twee fragmenten dakleien met een gat voor bevestiging (foto D.A. Dijk).

5. Conclusie

In juli 2013 is in plangebied Blauwpoort te Vianen een archeologisch onderzoek middels proefsleuven uitgevoerd. Blauwpoort ligt direct ten zuiden van het voormalige kasteel Batestein en was toendertijd in gebruik als pikeurshof. Tijdens het onderzoek zijn uitbraaksleuven en muurresten aangetroffen. Het brede muurrestant in proefsleuf 2 heeft qua omvang hoogstwaarschijnlijk met kasteelstructuren te maken. In proefsleuf 3 is een kleiner muurrestant aangetroffen, evenals fosfaten. Mogelijk heeft hier nog een stalgebouw gestaan.

Er zijn in totaal veertien grondsporen opgegraven, die door de afwezigheid van vondsten moeilijk te dateren zijn. Het aardewerk komt voornamelijk uit de bouwvoor of verstoorde laag eronder. De meeste scherven zijn te dateren in de nieuwe tijd of late middeleeuwen B tot nieuwe tijd. Dit komt overeen met de periode dat het kasteel in gebruik was.

5.1 Beantwoording onderzoeksvragen

Voor het onderzoek is een Programma van Eisen opgesteld waarin onderzoeksvragen zijn opgenomen. Per vraag zijn de antwoorden gegeven die op basis van de resultaten kunnen worden geformuleerd:

1. *Zijn er in binnen het plangebied archeologische sporen aanwezig? Zo ja, wat is de aard, functie, gaafheid, kwaliteit, datering, fasering en conserveringstoestand van deze sporen?*
Er zijn in Proefsleuven 2 en 3 archeologische sporen aangetroffen. In Proefsleuf 2 is een uitbraaksleuf waargenomen, die wordt doorsneden door een dubbele rij bakstenen (in het veld geïnterpreteerd als een afwateringsstructuur). In het oosten van deze proefsleuf is een muurrestant aangetroffen van minimaal vier stenen dik. De functie van deze muur is vooralsnog onbekend. Volgens historische kaarten van Van Deventer en Bleau (zie Figuren 7 en 8) kan de muur mogelijk te maken hebben met bebouwing die in het uiterste westen van het plangebied heeft gestaan. De kaarten zijn echter verschaald en niet zo gedetailleerd dat dit met zekerheid is te zeggen. Het is ook mogelijk dat deze muur niets met deze bebouwing te maken heeft gehad: tijdens de saneringswerkzaamheden ten noordoosten van het plangebied is door Oranjewoud ook een dik muurrestant aangetroffen dat vooralsnog niet in een plattegrond in te passen is. Het is duidelijk dat er in de tijd van het kasteel meer muren hebben gestaan dan zijn opgetekend.

In Proefsleuf 3 is een kleiner muurrestant waargenomen van 1-2 stenen dik; hiervoor zijn baksteenfragmenten gebruikt, geen hele stenen. De functie van deze muur is nog niet bekend. Het is geen sterke fundering voor een dikke muur, maar mogelijk hebben de puinconcentraties in de nabijheid van deze muur met afbraak ervan te maken. In deze proefsleuf komen ook fosfaten voor. Aan deze zijde van het plangebied hebben de stallen gestaan, maar volgens de plattegronden zijn deze meer naar het westen gelegen. Toch duiden de fosfaatlagen en het dunne muurrestant op mogelijke aanwezigheid van meer stalgebouwen. Op de kaart van Van Deventer (Figuur 7) is langs de gehele zuidrand van het plangebied bebouwing ingeschilderd.

De datering van de sporen is vooralsnog onbekend. De murenrestanten zijn redelijk gaaf, maar de jongere afwateringsstructuur bevatte losse bakstenen boven de dubbele rij liggende stenen en deze zijn door de graafmachine verwijderd. De dikke muur zal waarschijnlijk te associëren zijn met de periode van het kasteel. Voor de kleinere muur in proefsleuf 3 is dit moeilijker. De aardewerk vondsten variëren hier van late

middeleeuwen B tot en met nieuwe tijd C. De dikke muur in proefsleuf 2, alsmede de drainagestructuur en kleine rijen bakstenen zijn *in situ* gelaten voor eventueel vervolgonderzoek. Dit geldt ook voor de onderkant van de kleine muurstructuur in proefsleuf 3.

2. *Wat is de stratigrafie en graad van gaafheid van de bodem?*

Onder de bouwvoor is een geroerde laag met mortel en baksteenfragmenten (en enkele leisteenfragmenten) aanwezig. Aan de onderkant van deze laag zijn in proefsleuf 3 het muurrestant waargenomen. In proefsleuf 2 zijn kleinere rijen bakstenen en de drainagestructuur in dezelfde laag aanwezig. De dikke muur ligt ook in hetzelfde vlak, maar is nog tot circa vijftien centimeter onder het maaiveld aanwezig. De bodem is hier dus vergraven, maar niet alles is verstoord. In Proefsleuf 1 is de bodem sterk vergraven en is er veel recent materiaal aanwezig, waaronder plastic flessen. Onder dit pakket werd weer een laag met mortel en baksteenfragmenten aangetroffen, maar geen concentraties van puin. Hier lijken geen sporen te hebben gezeten.

3. *Zijn er structuren te herkennen? Is er iets te zeggen over de oorspronkelijke functie van de structuren?*

Er zijn twee delen van mogelijke structuren opgetekend. Het muurrestant van baksteenfragmenten in Proefsleuf 3 is qua datering lastig te interpreteren, vanwege de vlakvondsten ernaast (scherven aardewerk met verschillende dateringen tot en met recent). In het eerste vlak was een rij van enkele baksteenfragmenten zichtbaar; in het tweede vlak een bredere rij fragmenten. De oorspronkelijke functie is onbekend maar het kan als een fundering van een kleine schuur of stal hebben gediend. In de omgeving van de muur is een puinconcentratie gevonden en fosfaatlagen. Mogelijk is er hier een stalgebouw geweest.

Het muurrestant in Proefsleuf 2 is dikker en massiever dan de andere muur. De breedte is circa zeventig centimeter. Mogelijk heeft dit deel uitgemaakt van de fundering van een groot huis, maar dit is voornamelijk onbekend. De muur lijkt niet aan te sluiten op eerder opgegraven muurrestanten of op bekende delen van het kasteel. Mogelijk is de muur deel van de bebouwing die op historische kaarten van Van Deventer en Bleau is weergegeven.

4. *Zijn er muurresten en/of uitbraaksleuven te herkennen? Wat is hier de datering van en de ruimtelijke spreiding?*

Er zijn twee muurresten aangetroffen (zie vraag 3). In Proefsleuf 2 is in het westelijke deel een uitbraaksleuf waargenomen. De uitbraaksleuf is in het westen van de put erg dik. In de overige proefsleuven zijn wel baksteenfragmenten en mortel waargenomen, maar geen uitbraaksleuf. De datering van de muurresten en uitbraaksleuf is waarschijnlijk begin nieuwe tijd. Voor de spreiding van de resten wordt verwezen naar Figuur 29.

5. *Wat is de datering van de archeologische vondsten en tot welke vondsttypen of vondstcategorieën behoren zij? Wat vertellen zij over het gebruik van het terrein en de status van het terrein en de bewoners?*

De dateringen van het aangetroffen aardewerk variëren van vijftiende, zestiende tot zeventiende/achttiende eeuw en later. Er is aardewerk gevonden, bouwmetaal (bakstenen, vloertegels, dakpannen, leisteen, natuurstenen bouwornamenten en bouwornamenten van roodbakkerd aardewerk, mortel), metaal (wat ijzerfragmenten, een haak, een grote nagel en een koperen gaslampconstructie) en dierlijk bot. Het probleem bij deze vondsten is dat ze voornamelijk uit de bouwvoor of verstoord laag afkomstig zijn en niet uit grondsporen. Ze zijn dus niet *in situ* gevonden en zijn mogelijk van elders

afkomstig. De bouwornamenten en het leisteen duiden wel op een hoge status en zijn mogelijk te associëren met het kasteel.

6. *Is er sprake van verschillende gebruiks- en bewoningsfasen?*

Het terrein is in de kasteelperiode in gebruik geweest als pikeurshof met stallen. Gezien de dikke muur in proefsleuf 2 is er ook ander gebruik van het terrein geweest, maar dit onderzoek heeft hierover geen nieuwe gegevens naar voren gebracht.

7. *Is de aangetroffen vindplaats behoudenswaardig?*

De geplande bouwlocaties zijn niet veel groter dan de aangelegde proefsleuven. Ter hoogte van proefsleuf 1 zijn geen grondsporen aangetroffen en is de bodem tot bijna aan de toekomstige funderingsdiepte verstoord. Wij adviseren dit deel vrij te geven.

Proefsleuf 2 bevatte een afwateringsstructuur, een uitbraaksleuf en een dik muurrestant. De afwateringsstructuur was gelegen op de verstoringsdiepte. Het muurrestant ligt ondieper. Het muurwerk in proefsleuf 2 achten wij behoudenswaardig. Wij adviseren indien mogelijk de bouwlocatie hier iets op te schuiven. Gezien de vele stukken mortel, muurresten en de grote muur adviseren wij op dit deel van het terrein een archeologische begeleiding voor de rest van het uitgraven van deze bouwlocatie.

Het muurrestant dat in proefsleuf 3 is aangetroffen is gedocumenteerd. Het wordt als niet behoudenswaardig geacht. Gezien hier reeds bijna de afmeting van de bouwlocatie is uitgegraven, zal verder archeologisch onderzoek op dit deel van het terrein bijna zeker geen nieuwe informatie opleveren.

Het ODRU neemt het advies deels over en wil ter hoogte van proefsleuf 1 een passieve begeleiding en bij de andere twee proefsleuven een actieve begeleiding tijdens de graafwerkzaamheden.

8. *Zijn er resten van sporen en of structuren die gerelateerd kunnen worden aan de inrichting als tuin of Pikeurshof (zoals boomgaten, vijvers, etc)? Wat is de functionele indeling van het terrein?*

Er zijn geen structuren aangetroffen die gerelateerd kunnen worden aan de voormalige tuin of Pikeurshof. Wel zijn er fosfaten gedocumenteerd die wijzen op de locatie van mest zoals in of bij stallen. Ook de smalle muur in proefsleuf 3 kan hiermee te maken hebben gehad. Verder kan mede door de kleine afmeting van de proefsleuven weinig worden gezegd over de functionele indeling van het terrein.

9. *Is er nog een deel van het grachtensysteem aanwezig? Wat zijn de ruimtelijke dimensies van de grachten?*

Er zijn in geen van de proefsleuven delen van een grachtensysteem aangetroffen.

10. *Is er informatie te verkrijgen over de aanlegfase, de gebruiksfase en de eindfase voor de gracht?*

Niet van toepassing.

11. *Bevat de gracht ook vondstmateriaal? Is hier een clustering in te herkennen?*

Niet van toepassing.

12. *Zijn er ook beschoeiingen aanwezig? Zo ja, hoe zijn deze geconstrueerd? Is hierin een fasering te onderscheiden? Welke houtsoorten zijn gebruikt?*

Er zijn geen beschoeiingen in de proefsleuven aangetroffen.

4.2 Waardering van de vindplaats

De vindplaats is conform de criteria en het stroomdiagram van de KNA 3.2 gewaardeerd. Zie Tabel 5 voor de waarderingstabel (hierbij is per proefsleuf gekeken naar de score).

Bij het waarderen van de vindplaats uit de periode van kasteel Batestein is allereerst gekeken naar de fysieke kwaliteit ervan. De vindplaats, scoort op beide punten van de fysieke kwaliteit laag tot gemiddeld. Er is geen sprake van gave archeologische resten of goed geconserveerde archeologische artefacten. Er zijn geen artefacten *in situ* gevonden, alleen in de bouwvoor of in opgebrachte of verstoorte lagen. Ter hoogte van proefsleuf 1 was de bodem sterk verstoord. Bij proefsleuf 2 was een latere drainage door de uitbraaksleuf gelegd; maar de muur was wel redelijk intact. De muur van proefsleuf 3 bleek nog maar uit twee stenen dik te bestaan.

Vervolgens is gekeken naar de inhoudelijke kwaliteit van de vindplaats op basis van de zeldzaamheid, informatiewaarde, en ensemblewaarde ervan. Aangezien er een nog niet bekend dik muurrestant in proefsleuf 2 is aangetroffen welke de kennis over het kasteelterrein en de inrichting ervan kan vergroten, scoort de vindplaats ter hoogte van deze proefsleuf hoog.

Conform de waarderingstabel wordt de vindplaats behoudenswaardig geacht ter hoogte van proefsleuf 2 en mogelijk 3. Bij proefsleuf 1 wordt laag gescoord.

Tabel 5. Vianen, Blauwpoort: waarderingstabel conform de KNA 3.2.

Waarden	Criteria	Scores		
		hoog	middel	laag
Beleving	Schoonheid	wordt niet gescoord		
	Herinneringswaarde	wordt niet gescoord		
Fysieke kwaliteit	Gaafheid		proefsleuf 2: 2	proefsleuf 1: 1 proefsleuf 3: 1-2
	Conservering		proefsleuf 2: 2	proefsleuf 1: 1 proefsleuf 3: 1-2
Inhoudelijke kwaliteit	Zeldzaamheid	wordt niet gescoord		
	Informatiewaarde	proefsleuf 2: 3	proefsleuf 3: 2	proefsleuf 1: 1
	Ensemblewaarde	proefsleuf 2: 3	proefsleuf 3: 2	proefsleuf 1: 1
	Representativiteit	wordt niet gescoord		

4.3 Advies

De vindplaats is gewaardeerd conform de criteria van de KNA 3.2 en wordt op basis van deze beoordeling als deels behoudenswaardig geacht. Er wordt geadviseerd het onderzoeksgebied vrij te geven voor de geplande werkzaamheden ter hoogte van proefsleuf 1 en 3 (dit laatste vanwege de geringe afmeting van de geplande woning en het reeds gedocumenteerde twee steens diepe muurrestant. Dit geldt niet voor de locatie bij proefsleuf 2. Wij adviseren voor ingrepen in dit deel van het plangebied de muur intact te laten en de bouwlocatie een paar meter op te schuiven. De graafwerkzaamheden ter hoogte van proefsleuf 2 adviseren wij archeologisch te laten begeleiden om eventueel

verdere muurresten te kunnen documenteren. Dit houdt in dat een archeoloog aanwezig dient te zijn bij alle graafwerkzaamheden die dieper zijn gepland dan de bouwvoor.

De ODRU neemt dit advies deels over. Voor de locatie bij proefsleuf 1 wordt een passieve begeleiding voorgeschreven. Dit houdt in dat na de saneringswerkzaamheden gekeken wordt of er op deze locatie nog archeologische waarden aanwezig zijn die dan gedocumenteerd kunnen worden. Er is een kans dat de muur die in proefsleuf 2 werd aangetroffen nog tot in deze locatie doorloopt.

Voor de locaties van proefsleuven 2 en 3 wordt een actieve archeologische begeleiding voorgeschreven op basis van de aangetroffen archeologische sporen die mogelijk zijn te herleiden tot gebouwen op de kaart van Van Deventer.

Voor deze werkzaamheden is een Programma van Eisen nodig. Hiervoor dient contact op te worden genomen met de bevoegde overheid, mogelijk volstaat een aanpassing in het reeds bestaande Programma van Eisen.

Er kan niet worden uitgesloten dat er in de directe omgeving van de onderzochte delen van het plangebied resten van het kasteelterrein ook in de bovengrond of dieper nog aanwezig zijn. Hier dient men bij de geplande graafwerkzaamheden alert op te zijn. Indien er bij de geplande werkzaamheden archeologische grondsporen worden aangetroffen en / of archeologische vondsten worden gedaan, dient hiervan direct melding te worden gemaakt bij de bevoegde overheid, gemeente Vianen, conform de Monumentenwet 1988, artikel 53 & 54.

Literatuur

- Balen, K. van (e.a.), 2003. *Kalkboek. Het gebruik van kalk als bindmiddel voor metsel- en voegmortels in verleden en heden*. Rijksdienst voor de Monumentenzorg.
- Berendsen, H.J.A. & E. Stouthamer, 2001. *Geological- Geomorphological map of the Rhine-Meuse delta, the Netherlands*. Koninklijke Van Gorcum bv Assen.
- Blijdenstijn, R. 2007. *Tastbare Tijd. Cultuurhistorische Atlas van de Provincie Utrecht*. Utrecht.
- Bongers, J.M.G. & J. Jelsma, 2012. *Vianen, Blauwpoort (Gemeente Vianen, Ut.). Een Archeologisch Bureauonderzoek*. De Steekproef bv 2012-09/01Z, Zuidhorn.
- Bongers, J.M.G., 2012. *Vianen, Blauwpoort (Gemeente Vianen, Ut.). Een Inventariserend Archeologisch Veldonderzoek*. De Steekproef bv 2012-11/08Z, Zuidhorn.
- Huizer, J., A. van Benthem & M. Benjamins 2007. *Rapport H 018 ADC Heritage BV. De archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart van de gemeente Vianen*. Amersfoort, 8 december 2007.
- Hunen, M. van, 2003. *Het Gebruik van Kalkmortel*. Info Restauratie en Beheer 37. Rijksdienst voor de Monumentenzorg.
- Jong, De, J., J.J. Cuijpers, R. van der Mark & L. Tebbens. 2009. *Cultuurhistorische Effectrapportage Hofplein te Vianen*. Croonen Adviseurs. Rosmalen, 19 augustus 2009.
- Jordanov, M.S., 2008. *Onderzoeksgebied Noordgracht Kasteel Batestein, Gemeente Vianen: een archeologische begeleiding van de graafwerkzaamheden*. RAAP-rapport nr 1643. Stichting RAAP, Amsterdam.
- Kaptein, I.N. & H. Koopmanschap. 5 augustus 2008. *Oranjewoudrapport 2007/128. Archeologische begeleiding van de sanering en gedeeltelijke opgraving rondom het Hofplein te Vianen*. Projectnummer 176535.
- Kloosterman 2011. *Onderzoeksagenda Archeologie Gemeente Vianen*. RAAP Adviesdocument 478. RAAP Weesp.
- Mombers, H., 2010. *Mombers Dakpanengids*. Mandate Publishers bv, Akersloot.
- Ringier, H., 2005. *Onderzoeksgebied Hofplein en Omgeving, Gemeente Vianen: archeologisch vooronderzoek: een bureauonderzoek*. Raap-rapport nr 1172. Stichting RAAP, Amsterdam.
- Robas 1992. *De Stadsplattegronden van Jacob van Deventer. Zuid-Holland*. Robas bv. Landsmeer.
- Sprangers, J. e.a., 2011. *Een Vernieuwde Blik op Vianen. Gemeente Vianen; een actualisatie van de archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart*. RAAP-rapport 2169, RAAP Weesp.
- Tulp, C., 2013. *Programma van Eisen. Inventariserend Veldonderzoek Proefsleuven (IVO-P). Vianen, Blauwpoort*. De Steekproef bv 2013-04/09Z, Zuidhorn.

12 Provinciën 2006/2007. *Atlas van Topografische Kaarten. Nederland 1955-1965*. Uitgeverij 12 Provinciën, Landsmeer, k.28.

Uitgeverij Nieuwland, 2006. *Grote Historische Topografische Atlas ±1900-1930. Groningen 1 : 25 000*. Uitgeverij Nieuwland, Tilburg, k.62.

Vianen. *Cultuurhistorische Inventarisatie*. Dröge. Bureau voor Bouwhistorie. Leiden 2012.

Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1990. *Grote Historische Atlas van Nederland deel 2: Noord-Nederland 1851-1855, schaal 1:50 000*. Wolters-Noordhoff, Groningen, k.24.

Internet:

Actueel Hoogtebestand Nederland (www.ahn.nl). Rijkswaterstaat, Adviesdienst Geo-informatie en ICT.

ARCHIS 2. <http://archis2.archis.nl/> Het online registratie- en informatiesysteem van de RCE. Bodemkaart. Alterra [ARCHIS].

Centraal Archeologisch Archief (CAA) en Centraal Monumenten Archief (CMA) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) [ARCHIS].

Geomorfologische Kaart. Alterra [ARCHIS].

geo.vianen.nl

Google Earth.

Kadaster. www.kadaster.nl

Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA) versie 3.2. College voor de Archeologische Kwaliteit (www.sikb.nl).

De Nationale OnderzoeksAgenda Archeologie (www.noaa.nl)

Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB). www.sikb.nl

Utrechts Archief www.hetutrechtsarchief.nl

WatWasWaar. www.watwaswaar.nl

www.HISGIS.nl Interpretatie van de kadastrale kaarten van 1811-1832.

www.kasteleninutrecht.eu

www.sha.org/bottle/soda.htm